

VOORWOORD

Dit voorwoord kan kort zijn.

Door buitengewone omstandigheden verschijnt ons boekje iets later dan gewoonlijk. Wel zijn wij door den aard van ons voorwerk altijd genoodzaakt, om te wachten op het einde van het oude jaar, doch uitgever en redacteur beiden zijn van meening, dat een Jaarboekje, indien eenigszins mogelijk, althans in de eerste maand van het loopende jaar behoort te verschijnen. Daarop zullen wij in het vervolg dan ook aansturen.

Van onze medewerkers ontviel ons door den dood de heer Mr. S. Muller Hzn., die, altijd vol belangstelling voor alles wat de geschiedenis van Rotterdam betrof, ook aan het Jaarboekje, als men een beroep op hem deed, gaarne zijn steun gaf.

Naast hen, die ons telken jare met een bijdrage verplichten, traden enkele nieuwe medewerkers toe.

Voor de illustratie mochten wij de hulp ontvangen van den heer Johan Briedé, die ons eenige teekeningen en van den heer Aart Bijl, die ons een ets ter reproductie afstond.

Onze hoop, dat 1915 het einde van den wereldoorlog zou brengen, is helaas niet in vervulling gegaan. Tot groote schade van onzen handel en onze scheepvaart! Hoe moeilijk het afgelopen jaar in het bijzonder voor Rotterdam was, heeft de heer W. Westerman op ons verzoek, bereidwillig, uiteen willen zetten.

Ook nu weer kunnen wij dit voorwoord niet beter dan met een hartgrondigen wensch voor een spoedigen vrede besluiten!

E. WIERSUM.

GEMEENTEBESTUUR.

1 JANUARI 1916.

BURGEMEESTER:

Mr. A. R. Zimmerman

WETHOUDERS:

D. H. Havelaar

Mr. Abm. van der Hoeven

Mr. A. de Jong

J. van der Molen Tzn.

H. Stulemeijer

RAADSLEDEN:

Mr. S. J. L. van Aalten

Dr. G. W. van Bleek

G. W. Burger

H. Diemer

A. D. van Doorn

C. van Dorp

W. J. Droogleeve Fortuyn

B. J. Gerretson

A. W. Heijkoop

J. S. Hollander

Dr. D. P. Hoyer

D. de Klerk

E. de Korver

A. Kros Jr.

Chr. Kuijk

J. ter Laan

Th. P. Löhnis

Mr. W. A. Mees

T. de Meester

J. van Meggelen

H. A. J. Minderop

H. Mol

J. W. Niemeijer

P. van der Pols

B. Richters Bzn.

A. Robertson W. Azn.

Dr. A. H. M. J. van Rooij

Mr. A. J. van Schelven

Mr. J. H. D. Schenkenberg van Mierop

H. Spiekman

H. J. Sprokop

B. J. van Stapele

H. W. C. Stolle

P. F. M. Thijssen

C. J. Vaillant

J. Verheul Dzn.

P. L. W. H. Verlinden

J. Visser Jac. zn.

G. Vlug

K. A. Warmenhoven Jr.

G. A. van der Wilde

J. M. F. M. van Winkel

SECRETARIS:

Mr. A. H. J. Heynsius

LEDEN VAN DE PROVINCIALE STATEN, ZITTING HEBBENDE VOOR ROTTERDAM:

Mr. S. J. L. van Aalten

H. Bos Kzn.

C. van Dorp

B. J. Gerretson

Mr. J. Havelaar

Mr. C. F. A. Hoogeweegen

Mr. A. de Jong

G. J. de Jongh ('s-Gravenhage)

P. R. Mees

Dr. A. Plate

P. van der Pols

H. Spiekman

Jac. van Vessem

H. G. M. van der Vijver

Mr. C. P. Zaaijer ('s-Gravenhage)

LEDEN VAN DE TWEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL, ZITTING HEBBENDE VOOR ROTTERDAM:

Prof. Dr. B. D. Eerdmans (Leiden)

B. J. Gerretson

J. ter Laan

H. Spiekman

Joost van Vollenhoven ('s-Gravenhage)

INLICHTINGEN OMTRENT ENKELE OPENBARE INRICHTINGEN.

ARCHIEF.

Het Archief der Gemeente is gevestigd in het gebouw aan de Mathenesserlaan 315a en geopend op werkdagen van 10 tot 3 uur.

Archivaris:

Dr. E. Wiersum.

Adjunct-Archivarissen:

Mej. Dr. H. C. H. Moquette

Mr. R. Bijlsma.

BIBLIOTHEEK.

De Centrale Bibliotheek en Leeszaal zijn gevestigd in het gebouw aan het Van Hogendorpsplein 8 en dagelijks, behalve op de Zondagen en de algemeen erkende Christelijke feestdagen, geopend van des voorm. 9 tot des avonds 10 uur, op Zaterdag tot 11 uur; op Zon- en feestdagen van 9 tot 2 uur en van 1 October tot 1 April ook des avonds van 7 tot 10 uur.

De Bibliotheek en Leeszaal, Derde Pijnackerstraat 6, zijn dagelijks, behalve op de Zondagen en de algemeen erkende Christelijke feestdagen geopend van 10 tot 10 uur, op Zaterdag tot 11 uur; op Zon- en feestdagen van 1 October tot 1 April des avonds van 7 tot 10 uur.

Bibliothecaris:

Dr. J. A. Vor der Hake.

MUSEUM BOYMANS.

Het Museum is gevestigd in het gebouw Schiedamschedijk hoek Boymansstraat. Geopend iederen dag, des Zondags en op algemeen erkende Christelijke feestdagen te 11, op werkdagen te 10 uur; sluit gedurende November tot en met Februari te 3 —, in Maart en October te 4 — en in April tot en met September te 5 uur. De portefeuilles met teekeningen of prenten kunnen bezichtigd worden op Dinsdag, Donderdag, Vrijdag en Zaterdag. Het intreegeld bedraagt 5 cent; voor schoolkinderen onder geleide hunner onderwijzers, voor vereenigingen en dergelijke 1 cent per persoon, mits na voorafgaande aanvraag. Maandag tegen betaling van 25 cent. Persoonlijke toegangskaarten, geldig voor een jaar, kosten 50 cent.

Directeur:

F. Schmidt Degener.

MUSEUM VOOR LAND- EN VOLKENKUNDE

en

MARITIEM MUSEUM „PRINS HENDRIK”.

Het Museum is gevestigd in het gebouw Willemskade 25b en geopend iederen dag van 10 tot 4 uur, uitgezonderd den Nieuwjaarsdag, alsmede de Maandagen, welke geen erkende Christelijke feestdagen zijn. Toegang kosteloos.

Directeur:

J. W. van Nouhuys.

MUSEUM VAN OUDHEDEN.

Het Museum is gevestigd in de benedenverdieping van het Museum Boymans, ingang Boymansstraat 6, en geopend iederen dag te 10 uur. In de maanden No-

X

vember tot en met Februari wordt het te 3 —, in Maart en October te 4 — en in de maanden April tot en met September te 5 uur gesloten. Intreegeld 5 cent, voor vereenigingen 1 cent per persoon. Schoolkinderen kosteloos, mits onder voldoende geleide van onderwijzers.

Directeur:
A. Hoyneck van Papendrecht.

INLICHTINGEN OMTRENT ENKELE VEREENIGINGEN TOT BEVORDERING VAN WETENSCHAP EN KUNST.

BATAAFSCH GENOOTSCHAP DER PROEFONDERVINDELIJKE WIJSBEGEERTE.

Onder de zinspreuk: „Certos feret experientia fructus”.

Opgericht door Steven Hoogendijk in 1769.

Het Genootschap is gevestigd in de lokalen boven de Beurs, Beurssteeg 8.

President-Directeur:
A. C. Burgdorffer.
1e Secretaris-Directeur:
Dr. R. H. van Dorsten.

ROTTERDAMSCH NATUURKUNDIG GENOOTSCHAP.

Voorzitter:
Dr. S. Birnie.
Secretaris:
Dr. H. K. de Haas.

Het Genootschap stelt zich ten doel lezingen te doen houden over de exacte wetenschappen.

ROTTERDAMSCH LEESKABINET.

Vereeniging tot daarstelling van eene algemeene openbare Bibliotheek te Rotterdam en van een daaraan verbonden Leeskabinet.

De bibliotheek en het Leeskabinet zijn gevestigd Gelderschekade 8.

Bibliothecaris:
Tiddo Folmer.

NEDERLANDSCHE HANDELSHOOGESCHOOL.

Voorzitter van het Algemeen Bestuur:
A. G. Kröller ('s-Gravenhage).
Voorzitter van den Raad van Beheer:
J. A. Ruys.
Voorzitter van Curatoren:
Dr. D. Bos ('s-Gravenhage).
Secretaris van de drie bovengenoemde colleges:
Mr. W. C. Mees.
Rector-magnificus:
Prof. Mr. Dr. G. W. J. Bruins.
Secretaris van den Senaat:
Prof. Mr. G. Nauta.

BIBLIOTHEEK DER NEDERLANDSCHE HANDELSHOOGESCHOOL

Bibliothecaris:
Dr. T. P. Sevensma.

De bibliotheek is geopend:

- a. op alle werkdagen gedurende het geheele jaar van des voormiddags half tien tot des namiddags vijf uur;
- b. op nader door Curatoren te bepalen werkdagen gedurende het geheele jaar — met uitzondering van den tijd tusschen 15 Juli en 1 September — des avonds tusschen half acht en tien uur.

ECONOMISCH ARCHIEF DER NEDERLANDSCHE HANDELSHOOGESCHOOL.

Directeur:
Dr. T. P. Sevensma.

Verzoeken tot raadpleging van de in het Archief aanwezige stukken en bescheiden worden gericht tot den Directeur. De raadpleging kan als regel slechts geschieden in de lees- of studiezaal der bibliotheek. Niettemin is de Directeur bevoegd om in bijzondere gevallen stukken of bescheiden, welke in meer dan één exemplaar in het archief aanwezig zijn, ook buiten de gebouwen der hoogeschool ter leen te geven.

ROTTERDAMSCH KUNSTKRING.

De Vereeniging is gevestigd Witte de Withstraat 35a, en biedt jaarlijks haren leden verschillende tentoonstellingen, muziekkuitvoeringen, voordrachten, lezingen enz. aan.

Voorzitter:
Mr. P. J. van Wijngaarden.
Secretaris:
Albert Reballio.

ROTTERDAMSCH KRING.

De Vereeniging is gevestigd Van Hogendorpsplein 5b. De lokalen kunnen ook worden afgestaan of verhuurd voor vergaderingen of andere kleine bijeenkomsten.

De Vereeniging stelt zich ten doel de studie te bevorderen van wetenschap, wijsbegeerte, godsdienst, ethica en kunst; de persoonlijke aanraking te bevorderen tusschen hen, die daarin belangstellen; in het algemeen, op verschillende wijze, mede te werken aan de ontwikkeling van het geestelijk leven.

Voorzitter:
Mr. R. Mees.
Secretaresse:
Mej. G. P. van Stolk.

DAGELIJKSCHE KRONIEK.

1915.

JANUARI.

1. Bij Kon. besluit van 30 Dec. 1914 zijn voor 1915 benoemd in de commissie tot vaststelling van de minimum-uitwatering: tot lid en voorzitter, de heer M. G. de Gelder, directeur der Rotterdamsche Droogdok-Maatschappij, alhier; tot leden: de heeren Phs. van Ommeren Jr., alhier en J. C. P. Kraijenhoff van de Leur te Amsterdam; tot technisch adviseur: de heer L. Visser, oud-gezagvoerder ter koopvaardij, te Schiermonnikoog, en tot secretaris: de heer A. M. Schippers, scheepsbouwkundig-ingenieur alhier.
1. Dr. F. D. A. C. van Moll legt zijn praktijk neer.
1. De heer J. J. van der Leeuw, een bekende figuur in de Rotterdamsche handelswereld, oudste vennoot in de firma de Erven de Wed. J. van Nelle, herdenkt zijn 40-jarig jubileum als lid dezer firma.
2. Het stoomschip Lincluden uit Londen komt hier aan met levensmiddelen voor de Belgen.
2. De heer H. Heijermans wordt ter gelegenheid van zijn vijftigsten verjaardag na de opvoering van „Op hoop van zegen” in zijn geboortestad gehuldigd.
2. De heer S. W. Bunge, secretaris van de afdeeling Rotterdam van de Nederl. Vereeniging tot het verleenen van Eerste Hulp bij Ongelukken, lid van het comité van de Rotterdamsche afdeeling van het Roodē Kruis en mede-oprichter van de „Onderlinge Brandweer Club”, overlijdt in den ouderdom van 41 jaren.
5. Proclamatie van den Burgemeester, waarbij alle uit België hierheen gekomen vreemdelingen uitgenoodigd worden zich opnieuw te doen registreeren.
5. Het verbod van het bakken van wittebrood wordt met ingang van dezen datum door den Burgemeester ingetrokken.
6. Hedenmorgen zijn 100 man van den Vrijwilligen Landstorm Rotterdam II, afdeeling van het korps Koninklijke Scherpschutters, onder commando van luitenant Mr. W. A. C. van Dam, naar Oosterhout vertrokken, om daar veertien dagen aan de oefeningen van het veldleger deel te nemen.
8. Het stoomschip Calcutta is uit Halifax hier aangekomen met tarwe en andere levensmiddelen voor de Belgen.
8. Van de Belgische vluchtelingen, die tot dusverre in het Uraniumhotel verblijf hielden, zijn heden ongeveer 500 overgebracht naar Gouda in het vluchtelingenkamp.
10. 109 Belgische vluchtelingen uit het Uraniumhotel zijn naar Hoek van Holland vertrokken, om zich daar naar Engeland in te schepen.
11. Hier aangekomen met tarwe voor de Belgen zijn de stoomschepen: Kentigern uit New-York, Rio Lages uit New-Orleans en Ferrona uit Philadelphia.
13. De officier van Justitie teekent hooger beroep aan van het vonnis der rechtbank alhier, waarbij de directeur der gasfabriek te Oude-Tonge, de heer J. G. W. T. is vrijgesproken van het verrichten van handelingen, waardoor de onzijdigheid van den Staat in gevaar zou kunnen worden gebracht.

14. De beide bij Hoek van Holland aangedreven mijnen laat men springen; bij enkele ingezetenen worden door den geweldigen slag de ruiten verbrijzeld.
15. Uit vrees voor mijnen op het Haringvliet heeft de stoomboot Maasnymph, varende van Stellendam op Rotterdam, met ingang van heden den dienst Stellendam-Hellevoetsluis voorloopig gestaakt.
16. Mevrouw A. Wiltschut, wed. S. C. Pieterse, thans hoofd der school aan de Passerelstraat, herdenkt den dag, waarop zij 25 jaar geleden in functie is getreden als hoofd der Meisjesschool U. L. O. aan de Schoonderloostraat.
16. Het orgel in de Doelezaal wordt ingewijd.
19. Bij Kon. besluit van dezen datum is aan A. J. Wijnne, apotheker te Rotterdam, eervol ontslag verleend als lid der bij Kon. besluit van 8 Maart 1899 ingestelde pharmacopee-commissie.
20. Hedenavond keeren de manschappen van den Landstorm Rotterdam II van het korps Koninkl. Scherpschutters onder bevel van den eerste-luitenant Mr. W. A. C. van Dam uit Noordbrabant terug.
21. Het Engelsche stoomschip Durward van Leith wordt op weg naar Rotterdam op ongeveer 22 mijl ten noordwesten van het lichtschip Maas door de Duitsche duikboot U 19 met bommen in den grond geboord.
22. De firma Hudig en Pieters alhier heeft order gekregen om de uitgaande Harwichbooten Munich en Wrexham aan den Hoek van Holland te stoppen, hetgeen geschied is.
23. Het stoomschip Wrexham aanvaardt de reis naar Harwich en stoomt om 10.25 den Nieuwen Waterweg uit.
26. Te 's-Gravenhage overlijdt in den ouderdom van 67 jaren de civiel-ingenieur J. A. Roest van Limburg A.Ez., van 1897 tot 1907 lid van den gemeenteraad te Rotterdam en jarenlang schoolopziener alhier.
27. Heden overlijdt alhier in den ouderdom van 38 jaren de letterkundige Willem Frederik Schürmann, schrijver o.a. van De Berkemans en De Violiers.
27. In den ouderdom van 102 jaren overlijdt alhier de heer Jacob Bosman. Hij was 6 Jan. 1813 alhier geboren als zoon van Salomon Jacob Bosman en Judith Franzi en gehuwd 12 Aug. 1840 met Catharina de Vries.
28. De rechtbank te 's-Gravenhage spreekt Mr. C. P. v. R. te Rotterdam vrij van het in gevaar brengen van de onzijdigheid van den staat en veroordeelt hem wegens belediging van den Duitschen keizer tot f 300,— boete of 60 dagen hechtenis.
28. De motie Gerretson c.s., inhoudende, dat de dadelijke behandeling van het wetsontwerp tot onteigening van een verkeersweg Jonker Fransstraat—Coolvest niet wenschelijk wordt geacht, wordt door den Raad met 25 tegen 20 stemmen verworpen.

FEBRUARI.

1. De generaal-majoor M. Onnen, garnizoenscommandant te dezer stede, wordt, met ingang van dezen datum, op de meest eervolle wijze van zijn tegenwoordige functie ontheven.
1. De nieuwe vaste brug over de Rotte, tegenover de Karnemelkshaven, wordt voor het verkeer geopend.

1. Naar aanleiding van de proclamatie van den Burgemeester van 5 Jan., hebben 4200 uit België hierheen gekomen vreemdelingen zich doen inschrijven.
2. De heer P. C. van der Have, hoofdinspecteur van financiën, wordt benoemd tot hoofdamtenaar van het bureau van financiën ten raadhuis alhier (gerekend ingegaan te zijn 1 Nov. 1914).
5. Vandaag is men gereed gekomen met het aanvullen en dichtwerpen van den Coolsingel tot aan den Doele.
6. Voor het heiwerk ten dienste van het nieuwe Raadhuis wordt de laatste paal geslagen. Ongeveer 8300 palen zijn er ter plaatse in den grond geheid.
6. Het Centraal Bureau van het Roode Kruis alhier is als zoodanig opgeheven.
6. Hedenmiddag is H. M.'s pantserschip „De Ruyter” hier aangekomen. Het oorlogsschip blijft tot Maandag.
7. Het Noorsche stoomschip Fix, cargadoors firma Cornelder & Zonen alhier, is nabij den Hoek van Holland aangevaren door het stoomschip Eimstad, cargadoors de firma Hudig & Pieters alhier. De Fix wordt aan den Zuiderpier op den wal gezet, doch het achterschip zinkt. De opvarenden zijn gered.
8. De Belgische dichter Emile Polak overlijdt hier in den ouderdom van 25 jaren.
9. In verband met de tijdsomstandigheden heeft het Bestuur van den Bond van Vereenigde Vrijwillige Brandweerlieden, in overleg met de jury en de regeringscommissie besloten, het brandweerconours 1915 tot later uit te stellen.
11. Het voorstel van B. en W. om over te gaan tot drie aankopen betreffende huisjes met erven aan de Kortekade, welke vallen in de onteigening voor het Bosch- en Parkplan en daarmede tevens te besluiten tot voortzetting dezer onteigening, wordt door den Raad aangenomen met 43 stemmen tegen 1 (die van den heer Muller).
11. In den ouderdom van 74 jaar overlijdt in Eudokia alhier de heer Thomas de Rot, een der oprichters van het Algemeen Nederlandsch Werklieden-Verbond en vele jaren voorzitter van de afdeeling Rotterdam van dat Verbond.
12. Bij Kon. besluit van dezen datum is benoemd tot commissaris der loodsen te Hoek van Holland de commissaris der loodsen te Terschelling M. S. Krui-singa.
13. Hr. Ms. pantserdekschip Noordbrabant heeft heden aan de Parkkade lig-plaats genomen. Het blijft tot Maandag.
13. Speenhoff viert zijn 12¹ 2-jarig jubileum als dichter-zanger.
14. De heer Paul Raschdorf, die hier ter stede leeraar in het Duitsch was, sneu-velt bij Pont à Mousson.
15. De heer Piet Smulders, een bekend philanthroop, overlijdt in den ouderdom van 47 jaar.
15. Officieele opening van het nieuwe gesticht van de vereeniging „Inrichting voor ooglijders te Rotterdam”, dat verzezen is op het terrein van de vroegere Engelsche kerk aan den Haringvliet. Afscheid van Dr. Van Moll als geneesheer-directeur en in functie treding als zoodanig van Dr. P. J. van der Brugh.

15. Met ingang van dezen datum zijn door den minister van financiën benoemd:
 - a. tot lid in den raad van beroep voor de vermogensbelasting te Rotterdam, de heer Mr. A. J. Bik, advocaat;
 - b. tot lid in den raad van beroep voor de personeele belasting te Rotterdam, de heer H. J. Lambert, notaris;
 - c. tot plaatsvervangend lid in beide genoemde raden van beroep, de heer Mr. J. Coert, advocaat.
16. De oud-commissaris van politie, de heer J. C. Theyssen, overlijdt in den ouderdom van ruim 69 jaren.
16. De Algemeene Commissie tot Steun te dezer stede wendt zich opnieuw tot de burgerij met eene circulaire om financiële steun.
18. Als bewijs van waardeering voor het bijhouden en inzenden van meteorologische journalen ten dienste van het Kon. Ned. Meteorologisch Instituut zijn bij Kon. besluit van dezen datum de volgende onderscheidingen toegekend:
 - de gouden medaille o.a. aan G. de Boer, gezagvoerder van de Stoomvaart-Maatschappij „Rotterdamsche Lloyd”;
 - de zilveren medaille o.a. aan de gezagvoerders A. F. van Duijn van de Stoomvaart-Maatschappij „Rotterdamsche Lloyd”; J. de Koning en J. K. Lieuwen van de Stoomvaart-Maatschappij „Holland-Amerika Lijn”.
20. Te 's-Gravenhage overlijdt in den ouderdom van 79 jaren de heer E. F. L. Haastert, oud-leeraar aan een H. B. School met 5-jarigen cursus te Rotterdam.
22. Generaal-majoor Onnen draagt zijn betrekking van garnizoenscommandant te Rotterdam over aan den gep. luitenant-kolonel der mariniers Toorenborg.
23. Heden is alhier beslag gelegd op het Rijnschip Hanna, schipper H. M., eigenaar de heer C. J. W., dat een poging tot ontduiking van een verbod van uitvoer heeft beproefd.
23. De firma Jos. de Poorter alhier, reederij van het Nederlandsche stoomschip Alwina, heeft van het Ministerie van Buitenlandsche Zaken bericht ontvangen, dat het Engelsche Gouvernement heeft medegedeeld, dat dit stoomschip, hetwelk sinds 19 Januari te Falmouth ligt, wordt vastgehouden, als verdacht van handelingen in strijd met de neutraliteit.
23. Tegen den Duitscher V. S., een hier ter stede gevestigd koopman, is proces-verbaal opgemaakt wegens schending van de neutraliteit.
23. Het bronzen standbeeld van professor J. H. van 't Hoff komt, behoorlijk verpakt, uit België hier ter stede aan.
25. De Raad keurt het voorstel van B. en W. in zake ontgraving enz. van het terrein voor het nieuwe post- en telegraafkantoor zonder discussie goed.
25. De Raad besluit tot instelling van een overzetsdienst over de Delfshavensche Schie tegenover de Vierambachtsstraat.
25. Het voorstel van B. en W. tot verhuring van het sportterrein in den polder Spangen aan de vereeniging Sparta wordt door den Raad met 30 stemmen tegen 9 aangenomen.
25. Het voorstel van B. en W. tot goedkeuring van het definitieve plan voor den aanleg op Rozenburg en de doortrekking van de Kralingsche Plaslaan,

en om voor de uitvoering daarvan 395.000 gulden beschikbaar te stellen, wordt zonder discussie door den Raad goedgekeurd.

26. De Zevenhuizensteeg, loopende van de Nieuwehaven naar den Houuttuin, is voortaan voor het publiek verkeer, door ijzeren hekken, afgesloten.

MAART.

1. De Batavierlijn hervat heden haar geregelde dienst.
1. Bij Kon. besluit van dezen datum is benoemd tot raadsheer in den Hoogen Raad der Nederlanden, Mr. Dr. L. E. Visser, thans vice-president van de arrondissements-rechtbank te Rotterdam.
- 4—10. Tentoonstelling van prenten uit den Atlas-Van Stolk voor de werkloozen, in de zaal van den Rotterdamschen Kunstkring.
4. Bij Kon. besluit van dezen datum is aan H. J. van der Hoeven, op zijn verzoek, met ingang van 1 April, eervol ontslag verleend uit zijn betrekking van notaris te Rotterdam.
5. De heer Mr. A. Veen alhier wordt door B. en W. benoemd tot hoofdambtenaar van het bureau voor de regeling der plaatselijke directe belasting.
5. Het wetsontwerp betreffende de verklaring van het algemeen nut der ont-eigening van eigendommen, noodig voor en ten behoeve van het aanleggen van een verkeersweg tusschen de Jonker Fransstraat en de Coolvest, enz. te Rotterdam, wordt door de Eerste Kamer der Staten-Generaal zonder beraadslaging of hoofdelijke stemming aangenomen.
7. De voorgenomen overbrenging naar Amsterdam van het consulaat-generaal van Brazilië te Rotterdam wordt opgeschort.
9. Ongeveer 100 Belgen, die tot nu toe onderdak hadden in een loods van den Rotterdamschen Lloyd, vertrekken van hier naar het vluchtelingenkamp te Ede.
11. Het nieuwe graanhuis van het comité van graanhandelaren, uitgevoerd naar de plannen van den architect M. Brinkman, wordt voor de pers ter bezichtiging gesteld.
11. De Raad neemt het voorstel van B. en W. tot het verleenen van medewerking aan de Westerbouwgrond-Maatschappij voor straataanleg tusschen de Burgemeester-Meineszlaan en den Beukelsdijk zonder discussie aan.
11. De Raad neemt het voorstel van B. en W. in zake de strand-exploitatie te Hoek van Holland, gedaan naar aanleiding van het rapport der commissie tot het onderzoek naar de mogelijkheid der ontwikkeling van Hoek van Holland als zeebadplaats, met 37 tegen 3 stemmen aan.
13. De decoratieschilder Frans Bakker viert zijn zilveren feest als schilder in Tivoli.
15. De heer M. C. de Winter, directeur van de N.V. Koperpletterij en Metaalhandel voorheen H. Heus & Zoon, viert zijn 40-jarig jubileum bij deze vennootschap.
16. In den ouderdom van 46 jaren overlijdt te Wassenaar de heer Jac. Musly, lid van de firma Weise & Co. alhier, en een bekende figuur in de Rotterdam-sche sportwereld.

16. Met het Belgische stoomschip Baron Bayens vertrekken ongeveer 850 Belgen, die tot nog toe in het Uranium-hotel verblijf hielden, van hier naar Engeland.
17. Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland hebben, met ongegrond-verklaring van de daartegen door de N.V. Nederlandsche Gist- en Spiritusfabriek, gevestigd te Delft, ingebrachte bezwaren, goedkeuring verleend aan het plan van uitbreiding voor de gemeente Rotterdam, voorzover betreft het plan Beukelsdijk.
17. Alex. Faassen viert hier zijn gouden feest als tooneelspeler met een opvoering van pastoor Constantijn in den Grooten Schouwburg.
17. Het Engelsche stoomschip Leeuwarden, varende in geregelden dienst van Londen naar Harlingen, is 4 mijlen ten noordwesten van het lichtschip Maas door de Duitsche duikboot U 28 in den grond geboord. De bemanning is gered en te Hoek van Holland geland.
18. De Koning van Noorwegen heeft den burgemeester, Mr. A. R. Zimmerman, benoemd tot commandeur 1ste klasse in de orde van St. Olaf, den directeur der Gemeentewerken, den heer A. C. Burgdorffer, tot ridder 1ste klasse in die orde.
18. Het stoomschip Batavier V, kapitein Rindermann, wordt op weg naar Londen, ongeveer 6 of 7 mijl west ten zuiden van het vuurschip Maas gepraaid door de Duitsche duikboot U 28 en naar Zeebrugge opgebracht. In verband hiermede varen de stoomschepen van de Batavierlijn voorloopig niet.
19. Het stoomschip Sliedrecht, behoorende aan de Stoomvaart-Maatschappij De Maas (Ph. van Ommeren) te Rotterdam, is in de nabijheid van South Shields gestrand. De bemanning is gered.
21. De verordening tot verhooging met 20 pCt. van het havengeld voor zeevaartuigen in de gemeente Rotterdam treedt in werking, volgens besluit van B. en W. van 18 Maart j.l.
21. Prof. Dr. A. A. W. Hubrecht, buitengewoon hoogleeraar in de faculteit der wis- en natuurkunde aan de Utrechtsche Hoogeschool, geboren te Rotterdam 2 Maart 1853, overlijdt te Utrecht.
23. De directie van de Batavierlijn heeft besloten, weer stoomschepen van hier op Tilbury te laten varen. Hedenavond vertrekt de Batavier III van hier.
25. Met ingang van heden is men niet meer verplicht zilverbons van f 5,— in betaling aan te nemen.
25. De Raad besluit tot aankoop van alle privaatrechten, welke het hoogheerraadschap van Schieland bezit op het gedeelte van Schielands Hoogen Zeedijk c.a. tusschen de Noordschans en het Roode Hek (bij Schiedam), tegen een totaal bedrag van f 298.513,—.
25. De Raad besluit tot verplaatsing van de bloemmarkt, die thans gehouden wordt op de Coolvest van de Raambrug af tot de Delftsche Poort, naar de Rechter Rottekade.
25. De Raad keurt het voorstel van B. en W. in zake ontpoldering van den polder Spangen goed.

25. Het voorstel van B. en W. in zake verstrekking van gemeentewege van hypotheek ten behoeve van de bouwnijverheid wordt, na aanneming van een amendement van de heeren Spiekman en De Klerk, dat het percentage van 6 in $5\frac{1}{2}$ verandert, bij acclamatie door den Raad aangenomen.
26. In een heden alhier gehouden buitengewone algemeene vergadering van den Rotterdamschen Kunstkring is, op voorstel van het bestuur, mejuffrouw Sophie Plate met algemeene stemmen tot eere-lid dezer vereeniging benoemd.
29. Het Nederlandsche stoomschip Amstel, van de firma Van Es & Co. te Rotterdam, is op weg van Rotterdam naar Goole door een mijn in het Duitsche mijnveld bij Llamborough vernield. De bemanning is aan de Humber aan wal gebracht.
29. Bij Kon. besluit van dezen datum is benoemd tot vice-president der arrondissements-rechtbank te Rotterdam Mr. Dr. M. Polak, thans rechter in gemeld college.
30. Een Rotterdamsch sub-comité wordt gevormd voor het Internationaal Congres van Vrouwen, dat van 28—30 April te 's-Gravenhage zal worden gehouden.
31. Hedenmorgen is hier de kapitein van de Batavier V, de heer F. Rindermann, met nog 11 man van de bemanning van dit stoomschip, huiswaarts gekomen.

APRIL.

1. Met ingang van dezen datum zullen aan de Pelgrimskade (hoek Koushaven) te Rotterdam stormwaarschuwingen worden gedaan.
1. De Rotterdamsche Doofstommen-vereeniging Amman wordt opgericht, met aanvankelijk 35 leden.
1. De heer C. de Witte, directeur van het Rijkstelegraafkantoor hier ter stede, legt met ingang van dezen datum, zijn ambt na 44-jarigen dienst neer.
1. De Rotterdamsche Tramweg-Maatschappij opent haar nieuwe lijn Brouwershaven—Haamstede—Burgh.
1. Hedenmorgen wordt in het Timmerhuis aan den Haringvliet het 50-jarig dienstverband herdacht van den opzichter J. H. Nijman en den teekenaar D. P. C. H. Jillissen.
1. De flesschenfabriek Anglo-Dutch Bottle Works te Kralingscheveer stelt haar beide ovens weer in werking, waardoor aan ongeveer 200 arbeiders wederom werk is verschaft.
1. De August Hermann Francke-school voor christelijk onderwijs aan verwaarloosde en psychopathische kinderen alhier, tot hoofd waarvan is benoemd de heer D. Zwiép Jzn., wordt geopend.
1. De heer S. H. Brugmans, hoofdbaas in de tabaksfabriek van de firma de erven de wed. J. van Nelle, herdenkt den dag, waarop hij 50 jaar geleden bij deze firma in dienst trad.
1. Het stoomschip Schieland van de Scheepvaart- en Steenkolen-Maatschappij te Rotterdam is hedenmorgen in de Noordzee, 24 mijl O.Z.O. van Spurn Head, opgeblazen. Een stoker is verdronken. De andere leden der bemanning zijn gered.

- x
2. Hier ter stede is opgericht de Nederlandsche Welvaartsvereeniging. Haar doel is: de bevordering van de belangen van de Nederlandsche nijverheid en den Nederlandschen handel in den ruimsten zin van 't woord. Het reglement en de statuten worden op dezen datum vastgesteld.
 3. De pers meldt, dat wijlen de heer P. Vermaas, gewoond hebbende alhier en 28 Februari j.l. overleden, een groot aantal legaten heeft vermaakt aan Rotterdamsche instellingen.
 3. Opening van de Nationale Tentoonstelling van Kunstwerken in de zalen der Academie.
 3. Het is 60 jaar geleden, dat de heer J. J. Simmermans Sr., boekhouder bij de firma W. van Oordt & Co. als jongste bediende op dat kantoor is gekomen.
 3. Kapitein M. Gnodde, van het op een mijn gelooopen stoomschip Amstel, van de firma P. A. van Es & Co. alhier, komt met de equipage van dat stoomschip hier aan.
 - x 3. Ten Stadhuize alhier wordt de eerste gecombineerde vergadering van leden der bioscoop-commissies in ons land gehouden. De Rotterdamsche commissie (voorzitter de heer S. de Jong Ezn., secretaris de heer J. S. Verburg) wordt voorloopig tot permanent hoofdbestuur gekozen.
 4. Het haven-relief, hetwelk voor de Londensche Scheepvaart-tentoonstelling was bestemd, wordt ter bezichtiging gesteld in het Maritiem Museum aan de Willemskade.
 5. Van nacht is in de Parkhaven alhier uit Hull aangekomen het stoomschip Jervaulx Abbey met een gedeelte van de bemanning van het verloren gegane stoomschip Schieland.
 6. Met ingang van dezen datum worden de oude zilverbons van f 1.— en f 2.50 ingetrokken.
 6. De heer J. C. Meischke, hoofdinspecteur bij de bouwpolitie alhier, viert zijn 25-jarig jubileum.
 8. De pers meldt, dat wijlen de heer H. C. de Lange, op 29 Maart alhier overleden, een aantal legaten heeft vermaakt aan Rotterdamsche instellingen.
 8. De sleepboot Engineering van de N. V. Wilton's Machinefabriek en Scheepswerf wordt door het stoomschip Tjisondari bij de Maashaven overvaren, waarbij de bemanning, bestaande uit vijf personen, verdrinkt.
 8. De nieuwe Gereformeerde Kerk aan den Bergsingel alhier wordt ingewijd.
 8. De Raad keurt het uitbreidingsplan voor het terrein ten zuidoosten der Algemeene Begraafplaats te Crooswijk goed.
 8. De Raad benoemt tot directeur van het Vrij-Entrepôt den heer J. H. Canters.
 9. De Rotterdamsche Zwemclub herdenkt haar 25-jarig bestaan.
 12. Een bekend stadgenoot, de heer J. Laverge, overlijdt in den ouderdom van 81 jaar.
 13. De Raad neemt het voorstel van B. en W. tot het aangaan van een 5 pCt. geldleening van f 10.000.000, zonder discussie bij acclamatie aan.
 14. Het Nederlandsche stoomschip Katwijk (groot 2040 ton; van de Maatschappij Stoomschip Katwijk, Erhardt & Dekkers, alhier) van Baltimore naar

- Rotterdam, ten anker liggende bij het lichtschip Noord-Hinder, wordt om acht uur des avonds door een duikboot getorpedeerd en zinkt. De bemanning is gered.
15. De bemanning van de Katwijk komt per spoor uit Vlissingen hier aan, te zamen 23 koppen.
 15. Het stoomschip Copenhagen vertrekt met 506 Belgische vluchtelingen, uit het Uranium-hotel alhier, naar Engeland.
 16. Prof. Dr. E. Cohen, directeur van het Van 't Hoff-laboratorium te Utrecht, herdenkt Van 't Hoff in een vergadering van het Rotterdamsch Natuurkundig Genootschap.
 17. Onthulling van het monument voor Prof. J. H. van 't Hoff.
 18. Het Nederlandsche stoomschip Olanda, toebehoorende aan de Stoomvaart-Maatschappij Nederlandsche Lloyd te Rotterdam, is, van Seaham naar Rotterdam onderweg, op een mijn gestooten en gezonken. De bemanning is gered.
 19. Er wordt een begin gemaakt met het uitgraven van den grond op het terrein aan de Coolvest, waar het nieuwe postkantoor zal verrijzen.
 19. De Deutsche regeering doet naar aanleiding van het geval Katwijk uit eigen beweging aan den Nederlandschen gezant te Berlijn een verklaring van de volgende strekking: „Indien het onderzoek uitwijst, dat de Katwijk door een Deutsche duikboot in den grond is geboord, zal de Deutsche regeering niet aarzelen, aanstonds haar levendig leedwezen te betuigen en volledige schade-loosstelling toe te zeggen”.
 19. Het stoomschip Copenhagen vertrekt van hier naar Londen met 471 Belgische vluchtelingen.
 20. Het passagiersvervoer tusschen Tilbury en Rotterdam en vice versa, is van Dinsdag 20 April middernacht af voor den tijd van acht dagen geschorst.
 21. Verkoop op straat van de Emmabloem ten bate van de tuberculoselijders van alle gezindten. Opbrengst f 6760.
 22. Blijkens bericht van Hr. Ms. gezant te Londen zijn de beperkingen van het passagiersvervoer naar en van Engeland wederom opgeheven.
 22. Bij het Engelsche consulaat alhier is hedenmorgen officieel bericht ontvangen, dat het verkeer tusschen Nederland en Engeland tot nader kennisgeving voor alle soorten schepen is stop gezet.
 22. De Raad besluit tot verkoop van een perceel grond aan den Westzeedijk, hoek Pieter de Hoochweg, aan de Nederlandsche Handelshoogeschool.
 23. Bezoek van Prins Hendrik aan onze stad ter bijwoning van het Toonkunstconcert.
 24. In den ouderdom van 71 jaar is te Voorburg overleden Mr. J. A. van Gilse, oud-lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal voor Rotterdam.
 28. Het Engelsche consulaat hier ter stede deelt mede, dat alle Engelsche havens tot nader order gesloten zijn voor Engelsche en vreemde schepen.
 28. De heer Ferdinand Koch Jr., lid van de firma Koch en Suermond, oud-lid van den gemeenteraad en van de kamer van koophandel en consul van Zwitserland hier ter stede, overlijdt te Velp in den ouderdom van 63 jaren.

29. De Nederlandsche Vereeniging Onze Vloot houdt hier ter stede haar algemeene vergadering en wordt ten stadhuize officieel door het gemeentebestuur ontvangen. Na afloop der vergadering wordt een tocht door de havens gemaakt, terwijl daarna de Holland-Amerikalijn aan boord van de Noordam een maaltijd aanbiedt, waaraan ook Z. K. H. Prins Hendrik deelneemt.
30. Bij Kon. besluit van dezen datum is benoemd tot voorzitter van den raad van beroep voor de directe belastingen I te Rotterdam, Mr. Th. Reepmaker, aldaar, en tot plaatsvervangend voorzitter E. P. de Monchy Rzn., aldaar.
30. Op den dag van zijn tachtigsten verjaardag is hier ter stede overleden pater B. M. van Meurs, schrijver en dichter.

MEI.

1. De nieuwe toegang van de Algemeene Begraafplaats aan de Prinsenlaan wordt in gebruik gesteld.
1. De tunnel bij den Beukelsdijk wordt voor het publiek verkeer opengesteld.
1. De heer H. L. Berckenhoff, jaren lang medewerker der Nieuwe Rott. Courant, op den leeftijd van het pensioen gekomen, legt zijn werkkring neer.
1. De heer J. E. F. Folkard von Scherling, vice-consul van Zweden hier ter stede, herdenkt den dag, waarop hij 25 jaar geleden in consulaire dienst is getreden.
1. De heer W. A. Bickers, directeur van de N.V. v/h. A. Bickers & Zoon, viert zijn 25-jarig jubileum als fabrikant van brandspuiten.
1. Ds. C. B. Oorthuys neemt met ingang van dezen datum zijn emeritaat.
1. Uit Londen wordt geseind, dat het handelsverkeer tusschen Engeland en Nederland kan worden hervat, maar dat het passagiersverkeer nog niet kan worden toegestaan.
1. De 1 Mei-dag wordt hier gevierd onder leiding van den Rotterdamschen bestuurdersbond en de federatie van de S. D. A. P.
1. De timmerman P. van Dijk van Plaatselijke Werken herdenkt den dag, waarop hij 50 jaren geleden in gemeentedienst trad.
1. Opening van de theeschenkerij „Plaswijck" (voorheen Villa De Kadet) te Hillegersberg.
2. De heer J. P. C. L. van der Valk herdenkt den dag, waarop hij 25 jaar geleden tot brandmeester bij de vrijwillige brandweer alhier is benoemd.
3. Met ingang van heden is ook het passagiersverkeer op Engeland weer geoorloofd.
3. Sam de Besteller heeft vijftig jaar aan één stuk op de hol van de Westewagenstraat gestaan.
5. Een hevige ontploffing heeft plaats van een ammoniak-leiding in een van de kelders van de bierbrouwerij d'Oranjeboom, gevestigd aan de Nassaukade, hoek Oranjeboomstraat alhier. Drie personen verliezen hierbij het leven.
5. Plechtige opening van de nieuwgebouwde school van de Waalsche gemeente alhier, aan de Lange Torenstraat.
5. De Christelijk-Nationale Werkmansbond, afdeeling Rotterdam, herdenkt zijn 25-jarig bestaan in de Zuiderkerk.

5. Het gerechtshof te 's-Gravenhage doet uitspraak in de zaak van Mr. C. P. v. R., letterkundige, vroeger te Rotterdam, thans wonende te Huis Ter Heide, door de Haagsche rechtbank veroordeeld wegens belediging van den Duitschen keizer tot f 300,— boete of 60 dagen hechtenis, met vrijspraak van het ten laste gelegde in gevaar brengen van de onzijdigheid van den Staat. Het gerechtshof heeft het vonnis der rechtbank bekrachtigd.
7. De Raad neemt het voorstel van B. en W. tot beschikbaarstelling van een crediet van f 800.000, voor de verstrekking, onder hypothecair verband, van gemeentelijke gelden ten behoeve van den voortgang der bouwnijverheid, aan.
7. De Raad neemt het voorstel van B. en W. tot definitieve vaststelling van het uitbreidingsplan voor het noordwestelijk en noordelijk stadsgedeelte zonder discussie aan.
8. Volgens besluit van den Burgemeester van 6 Mei behoeft, met ingang van dezen datum, het door de bakkerijen alhier te bakken roggebread niet langer voor de helft uit rogge en voor de helft uit tarwe te worden samengesteld.
9. De heer P. Vermeulen, brandspuitmeester van spuit 23 is heden 25 jaar aan de brandweer alhier verbonden.
10. De heer J. G. de Jongh, lector aan de Nederlandsche Handelshoogeschool alhier, is benoemd tot gewoon hoogleeraar in de bedrijfsleer en de accountancy aan deze hoogeschool.
13. Heden overlijdt hier ter stede in den ouderdom van ruim 70 jaren de heer J. C. de Lange, tuinbouwkundige en tuinarchitect.
14. Bij Kon. besluit van dezen datum is benoemd, met ingang van 1 October, tot tijdelijk directeur van het Nederlandsch Instituut voor Geschiedkundig en Kunsthistorisch onderzoek te Rome, Mgr. Prof. Dr. A. H. L. Hensen, hoogleeraar aan het Bisschoppelijk Seminarie te Warmond, geboren te Rotterdam.
17. Besloten wordt tot oprichting van een corps van Rotterdammers, die bereid zijn zich onder leiding van luit. Mr. Van Dam militair te oefenen.
19. Bezoek van H. M. de Koningin-Moeder aan onze stad.
19. B. en W. maken bekend, dat in de gemeente goedkoop ongebuild tarwebrood wordt verkrijgbaar gesteld. Het bureau is gevestigd in het gebouw aan de Gedempte Botersloot 118.
20. De heer B. Canter alhier, redacteur van de Holland Express, is naar de terechtzitting verwezen wegens artikelen in dit weekblad, waardoor de onzijdigheid van Nederland in gevaar zou zijn gebracht.
21. De heer A. de Bloeme, mede-directeur van de Nieuwe Afrikaansche Handelsvennootschap, gevestigd alhier, overlijdt in Den Haag, in den ouderdom van 61 jaar.
21. Het brochurenleesgezelschap Vrijheid alhier, dat zich ten doel stelt het lezen van brochures op paedagogisch, sociaal, godsdienstig en wetenschappelijk gebied, herdenkt zijn veertigjarig bestaan.
22. Bij Kon. besluit van dezen datum is benoemd bij het reserve-personeel der landmacht, bij het wapen der artillerie, tot reserve-luitenant-kolonel, de reserve-majoor W. A. C. Whitlau, van het 2de regiment vesting-artillerie.

23. In het Ethnologisch museum wordt een nieuwe zaal, bevattende het voor- naamste uit de verzamelingen herkomstig van Azië (buiten den Oost-Indi- schen Archipel) van Afrika en van Amerika, voor het publiek geopend.
26. Huldiging van Dr. A. Plate, ter gelegenheid van zijn zeventigsten verjaardag.
26. Het stoomschip Rijndam, van de Holland-Amerika, dat op reis was van New-York naar Rotterdam, komt nabij Nantucket in aanvaring met het Noorsche stoomschip Jos. J. Cuneo en wordt zwaar lek. De passagiers en een deel der bemanning gaan op het Amerikaansche slagschip South Carolina over.
27. Hedenmorgen zijn, door een tot nog toe onbekende oorzaak, van een goede- rentrein der Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij acht wagens gede- railleerd aan den Beukelsdijk alhier, waardoor alle hoofdsporen versperd werden en geen enkele trein meer in de richting Schiedam vertrekken of uit die richting binnenkomen kan.
- 30 Mei—27 Juni. Eerste tentoonstelling van werken der leden van de Vereeni- ging van Beeldende kunstenaars „De Rotterdammers”, opgericht te Rotter- dam 24 Maart 1914, in het gebouw van den Rotterdamschen Kunstkring.

JUNI.

1. Begonnen wordt met het bakken en verkoopen van goedkoop, ongebuild tarwebrood.
1. Veertigjarig jubileum van den commissaris der politie L. J. C. Vuyk, als politie-ambtenaar te Rotterdam.
1. De afdeeling Rotterdam van de Algemeene Protestanten-Vereeniging houdt een openbare vergadering tegen de instelling van een tijdelijk gezantschap bij den paus.
3. De rechtbank te Rotterdam veroordeelt K. J. W., 38 jaar, koopman alhier, ter zake van medeplichtigheid aan poging tot het in strijd met het verbod uit- voeren van goederen (koper), waarvan de uitvoer is verboden, tot drie weken gevangenisstraf met vrijspraak van hetgeen bekl. meer of anders was ten laste gelegd en verbeurdverklaring van het in beslag genomen koper.
4. Dr. R. P. Mees R.Azn., van 1873 tot 1905 bijna onafgebroken lid der Tweede Kamer voor Rotterdam, overlijdt hier ter stede op bijna 81-jarigen leeftijd.
9. In een speciale vergadering hier ter stede van het Mannen- en Vrouwen- Comité van het Nederlandsche Roode Kruis, neemt Dr. S. J. Halbertsma op grond van zijn 70-jarigen leeftijd afscheid als onder-voorzitter en medisch leider.
9. Bij Kon. besluit van dezen datum is, met ingang van 15 Juli, voor den tijd van zeven jaren, benoemd tot directeur-secretaris der Nederlandsche Bank, de heer Mr. G. H. M. Delprat, thans secretaris van het bestuur der Bijbank der Nederlandsche Bank.
14. Ruim 100 afgevaardigden naar het te dezer stede gehouden wordende con- gres van den Algem. Nederlandschen Typografenbond maken een boottocht door de havens, hun door het gemeentebestuur aangeboden.

14. Proeftocht met den baggermolen Kawi II, gebouwd te Rotterdam, voor rekening van het Ministerie van Koloniën, in tegenwoordigheid van den secretaris-generaal van het ministerie, den heer G. J. Staal.
15. Het stoomschip Rotterdam van de Holland-Amerikalijn komt, na sinds 11 Juni in de Duins, tot onderzoek van de lading, opgehouden te zijn, hier aan Het heeft van de lading niets behoeven te lossen.
18. Bij Kon. besluit van dezen datum is benoemd tot rechter in de arrondissements-rechtbank alhier, Mr. S. G. Canes, substituut-griffier bij de arrondissements-rechtbank te Zutphen.
18. Bij Kon. besluit van dezen datum is benoemd tot notaris binnen het arrondissement Rotterdam, ter standplaats Rotterdam, de heer A. B. van Dam, cand.-notaris alhier.
18. In den ouderdom van 61 jaren overlijdt de heer Willem Smalt, oud-redacteur van Abraham Prikkie.
22. De rechtbank veroordeelt B. A. C., journalist alhier, ter zake van opzettelijke belediging van den Duitschen keizer, tot f 50,— boete, subs. 10 dagen hechtenis.
26. In den ouderdom van bijna 75 jaren overlijdt alhier de heer Anthony van Mens, gepensionneerd luitenant-kolonel.
27. In den ouderdom van 82 jaren overlijdt alhier de violist A. J. Schnitzler, een in de muzikale kringen van onze stad zeer bekende figuur.
27. Op de algemeene begraafplaats Crooswijk wordt een gedenksteen geplaatst op het graf van wijlen den heer Th. de Rot door het Algemeen Nederlandsch Werkliedenverbond.
28. In den ouderdom van 71 jaar overlijdt de heer C. W. P. C. Lindner, oud-directeur van het rijkstelegraafkantoor alhier.
30. De heer G. C. Bunk, hoofd der openbare lagere school aan de Nadorststraat No. 84 alhier, neemt, na 47 jaar bij het openbaar onderwijs in deze stad werkzaam te zijn geweest, afscheid.

JULI.

1. Te 's-Gravenhage overlijdt de heer J. H. Wijkamp, kunstschilder en oud-leeraar aan de Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen te Rotterdam.
- 2—10. De duinen en het strand te Hoek van Holland zijn voor het publiek niet toegankelijk.
7. De uitslag van de stemming voor zestien leden van den Gemeenteraad is als volgt: In kiesdistrict I zijn gekozen de heeren P. van der Pols (A. R., aftr.) en P. F. M. Thijssen (R. K., aftr.). Herstemming tusschen de heeren S. Bosman (S. D. A. P.) en A. W. Heijkoop (S. D. A. P., aftr.). In kiesdistrict II zijn gekozen de heeren Dr. D. P. Hoyer (Lib., aftr.), H. Stulemeijer (R. K., aftr.) en J. Visser J.A.Czn. (Lib., aftr.). In kiesdistrict III zijn gekozen de heeren G. W. Burger (Lib., aftr.), C. van Dorp (Lib., aftr.) en C. J. Vaillant (Lib., aftr.). In kiesdistrict IV zijn gekozen de heeren B. Richters (A. R., aftr.), Mr. J. H. D. Schenkenberg van Mierop (Lib.) en P. L. W. H. Verlinden (R. K., aftr.). In kiesdistrict V zijn gekozen de heeren Mr. W. A. Mees (Lib., aftr.) en J. van

Meggelen (C. H., aftr.). Herstemming tusschen de heeren G. Kerkhof (S. D. A. P.) en J. Sprokop (R. K.). In kiesdistrict Rotterdam-Hoek van Holland is gekozen de heer A. D. van Doorn (Lib., aftr.).

8. Het voorstel van Burgemeester en Wethouders om met den bibliotheekbouw door te gaan, los van de motie Van Aalten, wordt aangenomen met 30 stemmen tegen 6.
13. Het kerkraam in de Groote Kerk, geschonken door mevrouw de wed. A. van Vollenhoven-Van Staveren, wordt, in tegenwoordigheid van de schenkster, aan Gecommitteerden tot de zaken van de Nederd. Hervormde Gemeente overgedragen.
15. Bezoek van H. M. de Koningin en Z. K. H. den Prins der Nederlanden aan onze stad. Inwijdingsdienst van de Groote Kerk na hare herstelling. Eerste steenlegging van het Stadhuis.
15. Het is 40 jaar geleden, dat de heer H. E. Oving Jr. zijne zaken hier ter stede begon, thans H. E. Oving Jr.'s IJzer- en Staalhandel N. V.
16. Bij de herstemming ter verkiezing van twee leden van den gemeenteraad zijn gekozen: In district I de heer A. W. Heijkoop (S. D. A. P., aftr.) en in district V de heer H. J. Sprokop (R. K.), resp. met 1163 en 2279 stemmen.
17. Het is heden 60 jaar geleden, dat Johan Sikemeier aan het Conservatoire te Brussel den Premier Prix verwierf — als 17-jarig jongeling.
- x 17. De Rotterdamsche Vrouwelijke Studenten-Vereeniging wordt opgericht.
22. Het voorstel van B. en W. betreffende het groote havenplan onder Pernis wordt door den Raad aangenomen met 30 stemmen tegen 9.
23. In een der lokalen van de N.V. Brouwerij d'Oranjeboom, aan de Oranjeboomstraat alhier, worden vanwege het Carnegie Heldenfonds medailles uitgereikt aan den kuipersbaas H. Kuhn en den machinist-bankwerker J. J. van Eck, voor hun moedig gedrag bij het ongeluk van 5 Mei 1915 betoond.
24. Ongeveer 650 wielrijders, deelnemers aan den 12-uur rit door Zuid-Holland, waarvan p.m. 75 0/0 militairen, trekken door de stad.
24. Met het stoomschip „Turbinia”, gebouwd bij de Rotterdamsche Droogdok-Maatschappij voor de firma Ruys & Zonen, wordt een proeftocht gemaakt. Met dit stoomschip komt het eerste vaartuig in de vaart, dat turbines voert, hier te lande voor zeeschepen gebouwd. Aan boord is o.a. de Minister van Marine. Het stoomschip, thans liggende aan de Lloydkade, heeft een inhoud van 5600 ton d.w., is 331 voet lang, 48 voet breed en 24 voet 6 duim diep.
25. Ds. S. Monsma doet in de Wilhelmina-kerk te Feyenoord, na de prediking, afkondiging, dat hij door het Prov. Kerkbestuur van Zuid-Holland is afgezet als predikant bij de Ned. Herv. Kerk van Feyenoord.
26. Aan boord van het stoomschip „Oranje Nassau” van de Stoomvaart-Maatschappij Zeeland, liggende aan de Parkkade alhier, wordt des avonds met een feestmaaltijd het 40-jarig bestaan dezer maatschappij herdacht. Aan den maaltijd zitten onder meer aan Z. K. H. Prins Hendrik en de Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel.
26. Bij Kon. besluit wordt de termijn, bedoeld in art. 2, eerste lid van de wet van 24 Juni 1914 (Stbl. nr. 271) tot verklaring van het algemeen nut der onteige-

ning van eigendommen, noodig voor het doortrekken van de Admiraliteitskade en het verbreedten van de Infirmieriestraat alhier, met zes maanden verlengd.

27. De houtbestrating in de Hoofdsteeeg is heden gereed gekomen.
28. Het maken van de paalfundeering voor den bouw van het nieuwe Post- en Telegraafkantoor aan de Coolvest alhier wordt in Den Haag aanbesteed. Het laagst is ingeschreven door den Nederl. Beton IJzerbouw, directeur de heer L. A. Sanders te Amsterdam, voor f 25.390,—.
28. Bij Kon. besluit van dezen datum is aan Dr. J. C. J. Bierens de Haan, te Rotterdam, op het daartoe door hem gedaan verzoek, een eervol ontslag verleend uit zijn betrekking van eerste-commissaris van het Nederlandsche Roode Kruis bij het veldleger.
- 29/30. Door de Centrale Werkgevers Risico Bank worden in het Algemeen Verkooplokaal bioscoop-voorstellingen gegeven, welke ten doel hebben werkgevers en hun personeel te laten zien, op welke wijze ongelukken kunnen ontstaan en door welke hulpmiddelen die ongevallen kunnen worden voorkomen.
30. De heer J. de Jel, 1^e onderwijzer aan de school voor G. L. O. in de Kogelvangerstraat neemt, na 45-jarigen dienstdienst, afscheid van leerlingen en personeel.
31. De heer Joh. F. Snelleman neemt afscheid als directeur van het Museum voor Land- en Volkenkunde en het Maritiem Museum Prins Hendrik.

AUGUSTUS.

1. Het strand-restaurant „Rotterdam aan Zee” aan den Hoek van Holland wordt geopend.
2. Hedenochtend is aan de Waalhaven N.Z. de kade over een lengte van ongeveer honderd meter weggezaakt.
2. De bekende karakter-komiek Solser overlijdt alhier plotseling.
3. Ds. J. L. de Heer herdenkt den dag, dat hij 25 jaren predikant bij de Nederd. Hervormde Gemeente te dezer stede is geweest.
3. Ds. J. P. van Melle, predikant bij de Nederd. Herv. Gemeente te Kralingen, viert zijn 25-jarig ambtsjubilé.
4. Het graafwerk voor het nieuwe postkantoor aan de Coolvest is gereed.
7. In den ouderdom van 63 jaar overlijdt de heer Mr. S. Muller Hzn., lid van den gemeenteraad en oud-wethouder dezer gemeente. De Burgemeester maakt bij de begrafenis bekend, dat de overledene de schenker is van het standbeeld van Johan van Oldenbarnevelt, dat bestemd is om voor het nieuwe raadhuis te verrijzen.
8. Bloemendag van het „Neerlands Huldigings-Comiteit Koningin Elisabeth”.
8. De Nederlandsche Oranje-vereeniging bestaat heden een halve eeuw.
10. In den ouderdom van ruim 72 jaar overlijdt te Nijmegen de heer Dirk Hudig, lid van de firma D. Hudig & Co., makelaars in assurantiën.
15. De heer L. Süsholz herdenkt den dag, waarop hij gedurende 50 jaren bij de firma J. de Jongh & Co., grossiers op de Hoogstraat alhier, in betrekking is.

18. In den ouderdom van 78 jaar overlijdt te Baarn de heer L. P. de Lange, oudlid van den gemeenteraad alhier, oudste firmant van de firma H. E. van Ijsendijk Jr.
21. Op het bevolkingsbureau alhier worden de ambtenaren A. A. en P. V. wegens het vervaardigen en afgeven van valsche passen gearresteerd.
24. De heer W. N. J. van D., correspondent van een Engelsch dagblad hier ter stede, wordt op last van de justitie, in het huis van bewaring alhier opgesloten. Hij wordt verdacht zich te hebben schuldig gemaakt aan handelingen, waardoor de neutraliteit van ons land in gevaar zou gebracht kunnen worden.
25. De brigade grenadiers en jagers uit 's-Gravenhage maakt vandaag en morgen een tweedaagschen afstandmarsch naar onze stad.
30. De heer G. Kamerbeek, hoofd der openbare school 2de klasse n°. 9 aan den Boezemsingel, neemt afscheid van het onderwijs, dat hij bijna een halve eeuw gediend heeft; de laatste 38 jaren als hoofd van bovengenoemde school.

SEPTEMBER.

1. De Handelsschool aan het Van Alkemadeplein, vroeger alleen Hoogere Burgerschool met driejarigen cursus, bestaat 40 jaren.
1. Onze stadgenoot, de kunstschilder H. J. Melis, wordt 70 jaar.
1. Mevrouw Alida Tartaud-Klein viert haar 25-jarig jubileum aan het tooneel te Rotterdam.
- 2—21. Tentoonstelling van werken van H. J. Melis in den Rotterdamschen Kunstkring.
4. Officieele opening van het nieuwe schoolgebouw van de vereeniging „de Kralingsche School”, in de Rozenburglaan.
7. Mr. Cornelis Hendrik Boudewijn Boot, oud-officier van Justitie bij de Arrondissements-Rechtbank alhier, overlijdt in den ouderdom van 72 jaren.
7. Door den gemeenteraad wordt de aftredende wethouder H. Stulemeijer herbenoemd. De Raad besluit verder een 4^{1/2} pCt. leening van f 5.000.000,— aan te gaan.
7. De gemeenteraad benoemt een commissie om B. en W. te assisteeren bij de vraagstukken, die van de regeeringsmaatregelen, omtrent distributie en prijszetting van levensbehoeften, het gevolg zijn. Gekozen worden de heeren Ter Laan, Hollander, Diemer en Van Rooij.
14. Een Nederlandsche ambulance onder leiding van Dr. J. C. J. Bierens de Haan vertrekt van hier met de Batavier III naar Frankrijk.
14. Heden is in het openbaar aanbesteed het maken van de hoofdconstructie van den bovenbouw van het nieuwe stadhuis.
15. Heden overlijdt te Baarn Dr. Wilhelmus Astro, in den ouderdom van 81 jaar, van 1866 tot 1900 predikant bij de Ned. Herv. Gemeente te Rotterdam.
15. Burgemeester en wethouders hebben het maken van de hoofdconstructie van den bovenbouw van het nieuwe stadhuis gegund aan den laagsten inschrijver, M. van der Spek.
16. De Raad der Gemeente besluit tot het doen bouwen eener brug over de Delfshavensche Schie in het verlengde van de Mathenesserlaan van 20 M.

GELEGD OP
15 JULI 1915

DE EERSTE STEEN VAN HET STADHUIS FOTO E. MIEDEMA

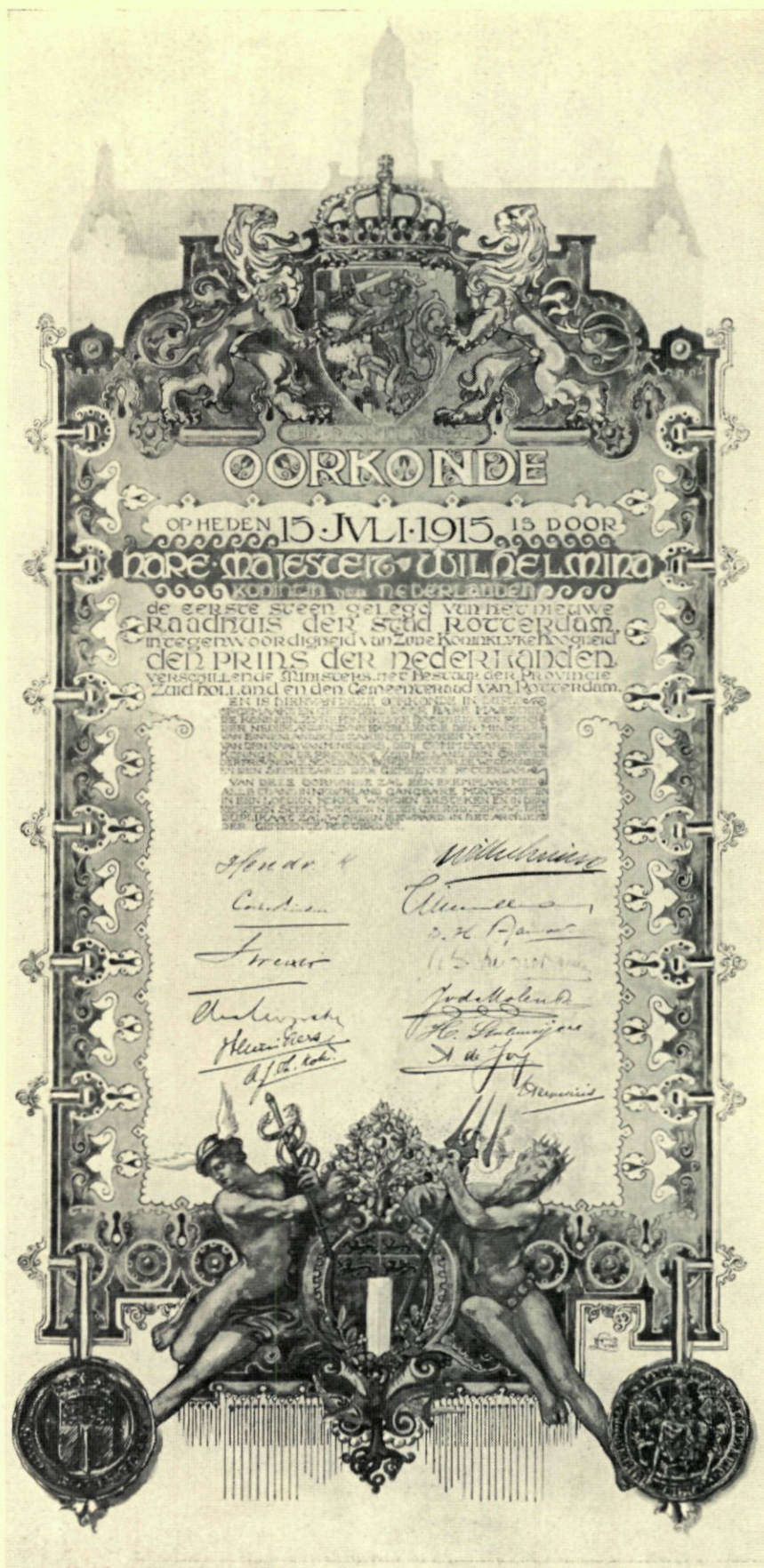

DE EERSTESTEENLEGGING VAN HET STADHUIS

FOTO E. MIEDEMA

OORKONDE
 VAN DE EER-
 STE-STEEN-
 LEGGING, GE-
 TEEKEND
 DOOR HUIB
 LUNS. FOTO
 E. MIEDEMA

breedte en niet van 16 M., zooals B. en W. hebben voorgesteld; voor de breede brug zal f 35.000,— meer moeten worden uitgegeven en zal zij nu ongeveer een half millioen kosten.

17. Laatste oefening van het korps De Jagers van Van Dam, dat ontbonden is naar aanleiding van een aanschrijving van den Minister van Oorlog, dat van de diensten van het korps geen gebruik gemaakt zal worden.
18. Heden is het 25 jaren geleden, dat de N.V. Vriesseveem, met hoofdkantoren te Amsterdam en te Rotterdam, werd opgericht.
19. Op de Lek worden heden de nationale zeilwedstrijden van de Koninklijke Roei- en Zeilvereeniging De Maas gehouden.
24. De nieuwe brug over de Schie, tegenover de Teilinger- en Proveniersstraat, alhier, wordt hedenochtend 7 uur voor het verkeer opengesteld.
25. Het stoomschip „Eemdijk” uit Rotterdam en toebehoorende aan de Holland-Amerika-Lijn, op reis van Buenos-Ayres naar Kopenhagen met een lading maïs aan boord, zinkt. De bemanning wordt gered door het Zweedsche stoomschip „Tramnaes”.
27. In een openbare vergadering van den Senaat aanvaardt de heer J. G. de Jongh in den foyer van den Doele het ambt van hoogleeraar in de bedrijfsleer c. a. aan de Nederlandsche Handelshoogeschool met het uitspreken van een rede over den invloed van den rentestandaard op de balans.
28. Ds. B. ten Kate herdenkt den dag, waarop hij 25 jaren geleden zijn intrede als predikant bij de Ned. Herv. Kerk in deze gemeente deed.
28. De bemanning van het stoomschip „Eemdijk”, van de Holland-Amerika-Lijn, in totaal 39 personen, komt hier ter stede aan.
28. De Staatscourant maakt bekend, dat aan het Nederlandsch Museum van Geschiedenis en Kunst te Amsterdam ten geschenke gegeven is het model in gips voor een Rotterdamsch stadhuis, door den architect H. P. C. de Bazel, namens eenige belangstellende vrienden van de kunst van den heer De Bazel.
30. De Onderlinge Brandweerclub herdenkt haar 25-jarig bestaan.
30. De plechtige installatie van de nieuwe leden van het Rotterdamsch Studentencorps heeft plaats. In het geheel zijn tot dusver 38 novitii ingeschreven.

OCTOBER.

1. Mevrouw Theo Mann-Bouwmeester viert hier haar dertigjarig jubileum bij de Kon. Vereeniging „Het Nederlandsch Tooneel”, met een voorstelling van „Het kind van de liefde” van Henri Bataille in den Grooten Schouwburg.
2. In de hier gehouden vergadering van Burgemeesters en Secretarissen in Zuid-Holland herdenkt de Voorzitter het 25-jarig jubileum van den heer P. Lamaison van Heenvliet als secretaris-penningmeester dier vereeniging (benoemd 25 Augustus 1890).
2. De Nieuwe Rotterdamsche Courant vermeldt het groot aantal legaten, dat Mevrouw wed. J. J. M. van Heel, geboren H. van Hoboken, heeft gemaakt.
- 4/9. Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland hebben, met ongegrondverklaring van de daartegen ingebrachte bezwaren, goedgekeurd het plan van uitbreiding in den Blijdorpschen polder, den Bergpolder en vroegeren Oost-Blommerdijkschen polder, door den Gemeenteraad vastgesteld den 6 Mei l.l.

5. Een wetsontwerp inzake verbetering van den Waterweg Rotterdam naar Zee is bij de Tweede Kamer ingediend.
11. Bij Kon. besluit van dezen datum is aan Dr. J. C. J. Bierens de Haan, te Rotterdam, op zijn verzoek, eervol ontslag verleend uit zijne betrekking van lid van het hoofdcomité van de vereeniging „Het Nederlandsche Roode Kruis”.
11. Afscheid van moeder Baljon van het Diaconessenhuis.
13. De uitslag van de stemming in Rotterdam IV voor een lid van den Gemeenteraad is als volgt. Uitgebracht zijn op de heeren: J. Brautigam (S. D. A. P.) 2548, O. S. Knottnerus (Lib.) 1763, Dr. W. van Ravesteijn Jr. (S. D. P.) 180, en G. A. van der Wilde (C. H.) 2952 stemmen. Herstemming tusschen de heeren J. Brautigam en G. A. van der Wilde.
14. De gemeenteraad verwerpt met 27 tegen 15 stemmen het voorstel tot verhuren van terrein op de Parkkade aan de firma Hudig & Pieters, ten einde daarop een loods te zetten.
14. De heer J. W. van Nouhuys te 's-Gravenhage wordt door den gemeenteraad benoemd tot directeur van het Museum voor Land- en Volkenkunde en het Maritiem Museum „Prins Hendrik”, alhier.
14. W. N. J. v. D., uitgever en journalist en J. D., correspondent van de Daily Mail, beiden alhier, beklaagd geweest van het, in geval van een oorlog, waarin Nederland niet betrokken is, opzettelijk eenige handeling verrichten, waardoor de onzijdigheid van den Staat wordt in gevaar gebracht, worden door de rechtbank alhier vrijgesproken.
15. Pater A. Evers, van de orde der Redemptoristen, viert in het klooster op den Goudschen Rijweg zijn 50-jarig professiefest.
19. De rechtbank veroordeelt tot twee jaar gevangenisstraf: P. V., ter zake van valsheid in geschrifte en het als ambtenaar een gift aannemen, wetende dat zij hem gedaan wordt tengevolge of naar aanleiding van hetgeen door hem, in strijd met zijn plicht, in zijn bediening is gedaan, en D. A. A. tot drie jaar gevangenisstraf, ter zake van het opzettelijk gebruikmaken van een vervalscht geschrift als ware het echt en onvervalscht, uit weik gebruik eenig nadeel kon ontstaan en het als ambtenaar een gift aannemen wetende dat zij hem gedaan wordt tengevolge of naar aanleiding van hetgeen door hem, in strijd met zijn plicht, in zijn bediening is gedaan.
21. Ter herdenking van het 25-jarig bestaan van „Eudokia”, gesticht voor lijdens aan chronische ziekten, houdt Z.E. Dr. A. Kuyper een rede in de groote Doele-zaal.
22. Bij de herstemming ter verkiezing van een lid van de Gemeenteraad voor district IV is gekozen de heer G. A. van der Wilde (C. H.) met 4612 stemmen; de heer J. Brautigam (S. D. A. P.) kreeg 4145 stemmen.
22. Bij Kon. besluit van dezen datum is benoemd tot lid van het college van regenten over de gevangenen te Rotterdam, K. H. de Haas, tabakshandelaar alhier.
24. De heer J. M. Schnitzler, taalleeraar en translateur bij de rechtbank alhier, herdenkt den dag, waarop hij 50 jaar geleden zijn loopbaan als onderwijzer begon.

24. De heer J. G. Schuurman, pakhuisbaas, herdenkt zijn 50-jarige dienstbetrekking bij de firma Van Straalen Monsieur en Erkelens, wijnhandelaren alhier.

NOVEMBER.

1. Het is 50 jaar geleden, dat de 1^e H. B. S. te Rotterdam werd opgericht. Naar aanleiding daarvan wordt een Vereeniging geconstitueerd onder den naam van Studiefonds voor de 1^e H. B. S. te Rotterdam, ten doel hebbende de geldelijke ondersteuning van leerlingen der 1^e H. B. S., die zullen blijken daarvoor in aanmerking te komen. X
1. De N.V. Burgerhout's Machinefabriek en Scheepswerf herdenkt haar vijftigjarig bestaan.
2. De heer P. Caron opent, met steun van de Scheepvaart-Vereeniging, aan den Terwenakker n°. 12, de Rotterdamsche Kook- en Vakschool voor Koks.
2. R. Vlieger herdenkt den dag, waarop hij 50 jaren geleden in dienst gekomen is bij de firma W. van der Lugt & Zoon, waar hij thans baas der afdeeling Kistenmakerij is.
3. Mr. A. C. J. de Kuijper, oudste notaris alhier, overlijdt in den ouderdom van 81 jaar.
5. De Kerkbode meldt, dat voor de herstelling van de Groote Kerk alhier bij gecommiteerden is ingekomen van E. v. V. f 10.000,— en van N.N. f 5000,—.
5. Ds. S. Monsma, predikant bij de Ned. Herv. Gemeente te Feyenoord, is door de Synode uit zijn ambt ontzet. Op den 16^{den} dezer zou hij 25 jaar predikant zijn geweest.
6. Het betonwerk van den voet van den toren voor het nieuwe Raadhuis is gereed gekomen.
8. De eerste steen voor het nieuwe gebouw van de Nederlandsche Handelshoogeschool wordt gelegd.
9. Ds. F. J. P. Moquette overlijdt in den ouderdom van 79 jaren.
10. Bij de Galak Condensed Milk Co. wordt 3450 liter melk en bij de Condensed Milk Comp. of Holland Ltd. 3000 liter in beslag genomen en den volgenden dag resp. 2900 en 4000 liter melk. Door de directies dezer fabrieken wordt tegen de inbezitneming geprotesteerd en door de Vereeniging van Melkfabrikanten is telegrafisch een protest bij den Minister van Landbouw ingediend. Volgens hen is er in deze gemeente van melknood geen sprake. De gemeente vergoedt 10 cent per liter voor de in beslag genomen melk.
13. Gedurende eenige dagen is in het Museum voor Land en Volkenkunde tentoongesteld een in zilver vervaardigde copie van het admiraalschip van admiraal De Ruyter „de Zeven Provinciën”. Het ontwerp is vervaardigd door J. van Welsenis naar de teekening van W. van de Velde; de uitvoering in zilver door de firma H. Hooykaas te Schoonhoven. De directie van de Holland-Amerikalijn biedt aan de Amerikaansche stoomschepen „South Carolina” en „Texas” een exemplaar van dit kunstwerk aan.
14. Ds. F. Dijkema, predikant bij de Doopsgezinde gemeente, heeft het beroep te Amsterdam aangenomen.
15. De heer L. Lockhorst herdenkt den dag, waarop hij 50 jaar geleden in dienst trad bij de firma Societeit ter vervaardiging van vernissen, verfwaren enz. Molijn & Co., alhier.

16. De heeren D. G. van Beuningen, Mr. G. Bicker Caarten, W. A. Engelbrecht, A. de Haas Jr., J. van Hoboken Azn., C. Kolff A.Qzn., A. C. Mees, A. J. G. Ruoff, C. A. P. van Stolk en W. Westerman worden herkozen als leden van de Kamer van Koophandel en Fabrieken.
16. In het Noorsche s.s. „Losna”, liggende aan de Rijnhaven N.Z. en geladen o.a. met 40.000 balen coprah, ontstaat, vermoedelijk door broeiing, brand. Door het ruim onder water te zetten, is men den brand meester geworden. Aan de blussching nemen deel de stoombooten Havendienst I-IV, Rijnhaven, Gemeentewerken, Dokwerken, de sleepbooten De Boer & Comp. van Wiltons Scheepswerf, de Cornelia van den heer J. van der Graaf, alsmede op den wal-kant een aantal stoom- en handbrandspuiten. Daarna wordt het ruim weder leeggepompt. De schade aan schip en lading is belangrijk.
17. Op het 25-jarig feest van de jongelingsvereniging „de Zaaier” houdt Dr. A. Kuyper een redevoering te Kralingen.
17. Ter hoogte van den Korperweg breekt de dijk door, die gelegd is rond den opgespoten grond aan de Waalhaven. Men slaagt er in het water door een afvoerbuus af te voeren naar den Robbenoordschen polder.
18. De Raad besluit tot plaatsing van het westelijk stoomgemaal op het Heem-raadsplein.
19. Het antirevolutionnaire dagblad De Rotterdammer geeft ter gelegenheid van zijn 12^{1/2}-jarig bestaan een feestnummer uit.
21. De heer Jacobus Franciscus Schellen, lid der cargadoors-firma J. F. en F. Schellen, overlijdt in Bad Nauheim, oud 63 jaar.
26. Bij Kon. besluit van dezen datum is in de commissie, welke bij Kon. besluit van 19 Maart 1914 werd ingesteld, ten einde ter voorbereiding van werken, welke, ter verbetering van het spoorwegverkeer, van het stadsverkeer en van het verkeer te water, in verband met de daarmede samenhangende handels-beweging in of nabij Rotterdam zullen moeten tot stand komen, de onderscheiden belangen in verband met elkander te overwegen en in hoofdtrekken omtrent aard en volgorde der te verrichten werken te adviseeren, benoemd tot lid J. L. Huysinga c. i., chef van de beweging bij de Maatschappij tot Exploïtatie van Staatsspoorwegen.
27. De heer A. T. de Groot, ingenieur van den rijkswaterstaat, houdt, op uitnoodiging van de Kamer van Koophandel en Fabrieken alhier, een lezing in den Doele over „De Rotterdamsche Waterweg”.
- 28 Nov.—26 Dec. De heer H. H. van Dam C.Hzn. houdt een heraldische tentoonstelling in de kunstzalen Unger & Van Mens.
30. In de Nieuwe Westerkerk aan de Ammanstraat houdt Ds. C. B. Bavinck een gedachtenisrede naar aanleiding van zijn 25-jarige ambtsbediening.

DECEMBER.

1. De heer P. Detmers Sr., procuratiehouder der firma Societeit ter vervaardiging van vernissen, verfwaren enz. Molijn & Co., herdenkt den dag, waarop hij 60 jaren geleden bij genoemde firma in betrekking kwam.
1. De heer P. Jongeneel viert zijn gouden feest bij de firma P. Meerkamp van Embden & Zoonen alhier, waar hij als chef de bureau werkzaam is.

3. Op een terrein aan de Linker-Rottekade, tusschen Goudsche straat en Dirk Smitsstraat alhier, wordt de eerste steen gelegd voor het wijkgebouw De Samaritaan, uitgaande van de stichting Bedeja.
4. Ten overstaan van den notaris C. Maas Geesteranus wordt de stichtingsakte gepasseerd van de stichting Studiefonds voor de 1ste H.B.S. te Rotterdam.
8. Mejuffrouw Dr. A. Grutterink herdenkt den dag, waarop zij 25 jaar geleden tot apothekeres werd bevorderd.
8. De Nieuwe Rott. Courant meldt, dat de Nationale Levensverzekeringsbank den Tivoli-schouwburg, den Tivoli-bioscoop en De Unie heeft aangekocht, voor f 600.000,—.
9. In den ouderdom van bijna 80 jaren overlijdt alhier de heer J. D. de Meijere, rustend geneesheer.
13. De heer C. C. Vermeer, oud-zeeofficier en oud-havenmeester te Rotterdam, overlijdt te Scheveningen in den ouderdom van 76 jaar.
14. Ds. G. H. Wagenaar, van de Hervormde Gemeente alhier, viert zijn 25-jarig predikantschap.
14. Bij Kon. besluit van dezen datum is aan Mr. Th. M. Th. Rietstap, met ingang van 1 Maart, eervol ontslag verleend als notaris.
16. De heer W. Reindersma te 's-Gravenhage wordt benoemd tot directeur van de gemeentelijke kweekschool tot opleiding van onderwijzers.
16. Tot directeur van de 1e H. B. S. voor jongens met 5-jarigen cursus wordt benoemd de heer H. C. van Cappelle te Enschedé.
16. De Raad besluit het saldo van het pensioenfonds niet onder de ambtenaren te verdeelen, doch hun het recht op een polis toe te kennen.
17. Het voorstel van B. en W. tot goedkeuring van het plan van aanleg van een nieuwe tramlijn 11, die het Westen langs de Witte de Withstraat en den Coolsingel met het Noorden verbindt, wordt door den Raad goedgekeurd.
17. In den Haag overlijdt in den ouderdom van 97 jaren C. A. P. Drost, wed. van den heer J. H. Grootenboom van Os, die o. a. voor den bouw van de Koninginnekerk grootendeels de kosten heeft gedragen.
19. De heer J. J. M. Blankenheijm, Generaal-Majoor, oud-commandant der Rotterdamsche schutterij, overlijdt, oud 78 jaren.
20. In den ouderdom van bijna 53 jaren overlijdt alhier Dr. G. S. Moerel, inspecteur bij het gemeentelijk geneeskundig schooltoezicht.
21. Een geweldige brand legt de sigarenfabriek van de firma B. van der Tak & Co. aan den Zwaanshals n°. 292 in de asch.
22. In het pakhuispand Arend aan de Scheepmakershaven n°. 14 ontstaat eveneens een hevige brand.
25. In den ouderdom van 72 jaar overlijdt hier Pater H. J. G. van den Boogaard, S. J.
27. De heer G. Rensman herdenkt den dag, waarop hij vijftig jaar geleden in dienst trad bij de firma P. van den Arend, Koninklijke Nederlandsche Sigarenfabriek alhier.

30. Het stoomschip Ellewoutsdijk van Van Solleveld, Van der Meer en T. H. van Hattums Stoomvaart-Maatschappij loopt, op ongeveer een halve mijl van het lichtschip Galloper, op een drijvende mijn en zinkt. De geheele bemanning wordt gered.
30. In den Grooten Schouwburg alhier hebben de feestelijkheden plaats ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de 1ste H. B. S. met vijfjarigen cursus voor jongens te dezer stede.
30. Het voorstel van B. en W. tot voorloopige vaststelling van het ontwerp-uitbreidingsplan voor den polder Nieuw-Mathenesse neemt de Raad zonder stemming aan.
30. De Raad neemt het voorstel van den heer Van der Pols, strekkende om op de lijn Westerkade—Charlois van de gemeentelijke veerdiensten een derde veerboot in te leggen, met 22 tegen 12 stemmen aan.
31. Sedert 1 Januari zijn den Nieuwen Waterweg binnengekomen, bestemd voor Rotterdam, 3760 schepen, metende 4.224.805 netto registerton, d.w.z. $\frac{1}{3}$ van de inklaring vóór den oorlog. Het aantal der ingekomen schepen van de binnenvaart bedroeg 161.604 met een inhoud van 24.836.418 ton.

EEN MOEILIJK JAAR VOOR ROTTERDAM DOOR W. WESTERMAN.

In zijn belangwekkend, in het Rotterdamsch Jaarboekje van 1915 verschenen artikel: „De Handel van Rotterdam in 1914” zegt Dr. A. Plate:

„De internationalisatie is toegenomen. In- en uitvoerhandel tusschen twee landen vormen niet meer een deel op zich zelf in het internationaal verkeer, maar maken een deel uit van den algemeenen wereldhandel” en de Heer Victor Bérard, die een groot Fransch aardrijkskundige moet zijn, zegt onder vele onvriendelijke dingen over de te Rotterdam heerschende opvattingen, dat men daar, in tegenstelling met de echt-Nederlandsche Amsterdamsche tradities vóór alles *zaken wil doen*. Nu zou men naar aanleiding van dit gezegde kunnen opmerken, dat de Europeesche oorlog wel heeft geleerd, dat zij die de zaken *doen* vrij wat onschadelijker zijn, dan degenen die er over praten zonder er verstand van te hebben, maar meer in de Hollandsche lijn is 't, de schampere opmerking van Bérard-Barlaymont te beantwoorden naar den trant van Hendrik van Brederode en wat geringschattend bedoeld is als loftuiting te aanvaarden. Het is immers waar, dat Rotterdam graag zaken doet en evenzeer, dat het zich daarbij op een zeer internationaal standpunt plaatst. Dat doet men gelukkig te Amsterdam ook, maar waarom zouden wij de illusiën van den Heer Bérard verstoren; men mag al dankbaar zijn, wanneer een onderdaan van een der oorlogvoerende natiën zich nog vriendelijk, zij 't dan ook onjuist, over iets in Nederland uitlaat. Want dat wij bij de oorlogvoerenden in een goed blaadje zouden staan, daarover behoeven *wij* ons nu weer geen illusiën te maken, en eigenlijk mogen wij 't hun niet kwalijk nemen. Het is een hard gezicht, wanneer alles thuis 't onderstboven is, wanneer niets gaat zooals men gaarne zou willen of wenschen en men in afzienbaren tijd geene verbetering daarin mag verwachten, het huis van den buurman oogenschijnlijk ongerept te zien staan en daarbinnen rust en vrede te veronderstellen. Dat maakt kregel en wanneer dan juist de straat opengebroken wordt en buurman daarvan last ondervindt, dan verheugt men zich daarover stilletjes en vindt dat een billijke compensatie tegenover eigen leed.

Juist zoo gaat het met de oorlogvoerende natiën ten opzichte van ons land. Wanneer wij door de meer dan eigenaardige opvattingen der belligerenten zoowat in onzen geheelen handel belemmerd en beperkt worden, dan vinden zij dat niet meer dan billijk en natuurlijk en wanneer wij op ons goed recht staan, worden zij nog boos op den koop toe. Wij kunnen door onze eigenaardige ligging en onze overzeesche belangen zoo ongeveer niets doen om onze rechten te verdedigen, worden er scheef op aangezien, wanneer wij beweren geen partij te zijn in de kwestie en althans officieel geen sympathieën naar dezen of naar genen kant te gevoelen.

Men kan zich in geen der oorlogvoerende landen zooiets voorstellen en nog veel minder kan men begrijpen, hoeveel moeite en last, hoeveel ergernis en verdriet ons de oorlog bezorgt, wat er omgaat in het huis van den buurman, dat er van buiten zoo ordelijk en netjes uitziet.

Later, wanneer de geschiedenis van dezen oorlog zal worden geschreven, na jaren, wanneer het dan levend geslacht niet meer zal kunnen begrijpen, dat men ooit op de krankzinnige gedachte gekomen is, om een conflict, geboren uit naijver op handelsgebied, door kapitaalvernietiging op groote schaal, door omverwerping van alle gezonde economische begrippen, met terzijdestelling van alle in kalme oogenblikken opgebouwde en afgesloten internationale verdragen, door de kracht van wapengeweld te beslechten, dan zal men ook lezen, welken invloed die oorlog in ons neutrale land heeft gehad en welke moeilijkheden men hier in vollen vrede heeft moeten overwinnen.

Die moeilijkheden zijn zeer groot geweest en Rotterdam heeft er ruim zijn deel van gehad, juist doordat de zaken hier, en daarom citeerde ik Dr. Plate, zulk een internationaal karakter hebben. Dat is natuurlijk, omdat die zaken voor een groot deel verband houden met de scheepvaart, voortvloeien uit de omstandigheid, dat Rotterdam, met zijn prachtige, goed geoutilleerde havens, gelegen aan den mond van groote rivieren, die haar oorsprong diep in het Europeesche vasteland vinden, de aangewezen plaats is om den handel van over zee met dat achterland te vergemakkelijken en daarin zelve een rol te spelen.

Indien men nu, zooals in dezen oorlog is gebeurd, met ruwe hand ingrijpt in het internationaal verkeer, met volslagen mis-

kenning van de rechten der neutralen, verschillende schakels uit de keten van den wereldhandel op verschillende plaatsen loslaat, dan houdt het geheel op een keten te zijn en wordt een onsamenhangende massa.

Hoezeer de samenhang verbroken is, is wel het duidelijkst gebleken uit den loop der wisselkoersen, waarin zich de verbroken gelegenheid tot verevening der wederzijdsche vorderingen het klaarst weerspiegelt. Doch daarop komen wij straks terug.

De eigenaardigheid van dezen oorlog is wel, dat in tegenstelling met de moderne opvatting van het volkenrecht en met volslagen minachting van het streven der achtereenvolgens gehouden vredesconferenties de burgers der oorlogvoerende staten in veel sterkere mate in den strijd zijn betrokken dan ooit te voren het geval is geweest. Daardoor is de kloof, welke zich reeds door het bloote feit van den oorlog tusschen de oorlogvoerende staten opent, verdiept en verwijd en zal het ook na het sluiten van den vrede zooveel moeilijker worden die te overbruggen. De algeheele verbreking van iedere verbinding tusschen de burgers b.v. van Engeland en Duitschland brengt evenwel niet mede, dat die burgers hunne betrekkingen met neutrale mogendheden ook zouden verbreken, integendeel, juist het feit dat de handel tusschen Engeland, Frankrijk, Rusland, Italië, Servië, Montenegro en Japan eenerzijds, en Duitschland, Oostenrijk-Hongarije, Turkije en Bulgarije anderzijds volslagen stil ligt, maakt dat al die landen meer zaken doen met de neutrale landen, waarop zij nu als vanzelf aangewezen zijn. Nu zou dit voor die neutrale landen een ontzaglijk voordeel zijn, wanneer zij de afgebroken relatien over zich konden doen loopen, de zaken, die de oorlogvoerenden nu niet rechtstreeks met elkander kunnen doen, mochten bemiddelen. Maar dit verbiedt de strikte neutraliteit en verhindert bovendien de strenge bepalingen der oorlogvoerenden, die het handelen met den vijand strafbaar stellen. Handel in artikelen, welke het eene oorlogvoerende land te veel, het andere te weinig had, voor eigen rekening, hoewel volmaakt geoorloofd en in het begin van den oorlog op groote schaal plaats vindend, werd spoedig uitermate bemoeilijkt door de handelsblokkade, welke de geallieerden door hunne gunstige ligging in staat waren op de centrale mogendheden toe te passen. Van die blokkade werd ons land in vele opzichten het slachtoffer. Van het oogen-

blik af dat de geallieerden, na de tegenslagen der eerste oorlogsmaanden, op de gedachte waren gekomen, dat zij den toevoer van alles, waaraan de centralen behoefte hadden, konden afsnijden, kwam Nederland's handel en scheepvaart in verdrukking en wat nog erger was, begon men hier vrees te koesteren, dat de aanvoer der noodzakelijkste levensbehoeften voor mensch en dier gevaar zou loopen.

Tallooze schepen, welke dergelijke levensbehoeften, die door de oorlogvoerenden tot contrabande waren verklaard, zooals graan en meel, naar hier vervoerden, werden door de geallieerden aangehouden en soms in Engelsche of Fransche havens gelost. De Regeering, die bovendien in het welbegrepen belang des volks een stijging van den broodprijs wilde voorkomen, nam toen den aanvoer van al die artikelen in eigen handen en verbond zich tegenover de geallieerden er voor te zorgen, dat die artikelen binnenslands zouden worden geconsumeerd. Zij sloot te dien einde contracten met de stoomvaartlijnen, welke die artikelen vervoerden, deed de door die lijnen geladen artikelen, voor zoover zij contrabande waren, aan zich consigneren en wist zich, voor zoover het artikelen betref, waarvan zij de distributie niet in eigen handen hield, door bedreiging met groote boeten te secureeren, dat hare verbintenis tegenover de geallieerden gestand werd gedaan.

Toen echter de lijst der tot contrabande verklaarde goederen voortdurend groeide, werd deze taak te zwaar en te veel omvattend voor de Regeering en liep zij gevaar ten opzichte van hare neutraliteit in moeilijkheden te komen. Zij, die toen de Regeering als inofficieele adviseurs het naast stonden, begrepen, dat er slechts eene mogelijkheid was om die moeilijkheden te vermijden, namelijk door de oprichting van een lichaam, hetwelk contractuele verplichtingen op zich kon nemen tegenover de oorlogvoerende mogendheden, waaraan voor onze Regeering niet te denken viel, en dat sterk genoeg was om tot op zekere hoogte de wet voor te schrijven aan de Nederlandsche scheepvaart, op welker medewerking men in de eerste plaats moest bouwen. Uit deze overwegingen werd toen, met medewerking van de directies onzer groote stoomvaart-maatschappijen, van de groote banken en enkele anderen, de Nederlandsche Overzee-Trustmaatschappij geboren, een lichaam dat geen winstbejag beoogde, de
XXXVIII

te behalen winst afstond aan het Koninklijk Nationaal Steuncomité, en spoedig als N.O.T. zich ontwikkelde tot een macht in den Staat. Dit lichaam nam toen de taak der Regeering over, behalve dan voor die enkele artikelen, welke voor rekening of onder direct toezicht der Regeering werden aangevoerd, en betrekkelijk kort, nadat het zijn werkkring had aangevangen, verscherpten de geallieerden, door uitbreiding van de lijst der contrabande en door bemoeilijking van den aanvoer van de voornaamste voedingsmiddelen, de blokkade zoodanig, dat nagenoeg de geheele handel van Nederland met het overzeesche buitenland en onze koloniën door dit lichaam moest worden bemiddeld. Dat dit niet zoo gemakkelijk ging, en dat de N.O.T. niet dadelijk hierop ingericht kon zijn, is duidelijk. Een maatschappij die, op 5 Januari 1915 opgericht, met één secretaris en enkele employés in een paar inderhaast bemachtigde kantoorlokalen huizende, aan het einde van datzelfde jaar hare kantoren en vergaderzalen over zestien huizen heeft moeten verdeelen en waaraan negenhonderd personen medewerken, kan in zulk een kort tijdsverloop niet zoodanig worden georganiseerd, dat het aan alle verlangens tegemoet komt, alle wenschen vervult. In eene vergadering van het Bestuur, in het midden des jaars gehouden, zeide de Voorzitter naar aanleiding van allerlei klachten, en van het publiek en van de contracteerende buitenlandsche partijen, zeer terecht: „Wij hebben geen rekening kunnen houden met een zoo langen duur van den oorlog, wij hebben geen vast gebouw maar een voorloopige tent gebouwd, en die begint nu te lekken”.

De bemiddeling van de N.O.T., welke een voorgedij over een groot deel van den Nederlandschen handel met zich moest brengen, is hier te lande, en zeer in het bijzonder te Rotterdam, noode aanvaard. Er zijn er, die het nog betreuren, dat ooit tot die oprichting is overgegaan, die meenen, dat de geallieerden van onze Regeering nooit hadden durven eischen wat zij nu langs contractueelen weg van de N.O.T. hebben verkregen, en die niet gelooven, dat die geallieerden ooit zoover zouden zijn gegaan onze geheele scheepvaart te stoppen en ons land aldus aan hongersnood prijs te geven.

Het zal nooit zijn uit te maken, of deze lieden gelijk hebben gehad dan wel degenen, die door de oprichting van de N.O.T. een zooveel mogelijk ongestoorden gang van zaken en een voortge-

zet loonend bedrijf voor onze handelsvloot hebben bewerkstelligd. Zeker is het, dat het bestaan van de N.O.T. in de allereerste plaats ten goede is gekomen aan onze scheepvaart, die nu niet meer, of althans oneindig veel minder, werd gehinderd en ten volle kon profiteeren van de hooge vrachten. Voor Rotterdam is dit van zeer veel beteekenis geweest. Ofschoon op het oogblik, dat wij dit schrijven, de dividenden van de meeste op dit gebied alhier werkende maatschappijen nog niet bekend zijn, geeft het volgende lijstje toch wel eenigen kijk op de verwachtingen, die men te dezen opzichte koestert. De beurskoers der aandelen is meestal een goede barometer.

	20 Juli 1914	20 Juli 1915	31 Dec. 1915
Holland-Amerika-Lijn	188 ⁵ / ₈	241	357 ¹ / ₂
Koninkl. Holl. Lloyd	86	128 ¹ / ₂	176
Kon. Ned. Stoomb. Maatsch.	120	127 ³ / ₄	187 ¹ / ₂
Van Nievelt Goudriaan & Co's			
Stoomv. Maatsch.	142 ⁷ / ₈	227 ³ / ₄	498
Wm. H. Müller & Co's Algem.			
Scheepvaart Maatsch. . . .	112	—	155
Stoomv. Maatsch. Oostzee . .	87 ¹ / ₂	142 ¹ / ₂	251
Vrachtv. Maatsch. Bothnia . .	76	140 ¹ / ₂	219 ¹ / ₄
Maatschappij Zeevaart	—	—	229 ³ / ₄

Heeft Rotterdam dus reden tot dankbaarheid voor de resultaten der reederij, toch deed het verminderd scheepvaartverkeer zich in die van tal van andere met onze haven verband houdende bedrijven sterk gevoelen. De expeditiekantoren, de agenten en cargadoors voor Deutsche lijnen, kortom al degenen, wier bronnen van inkomsten in normale tijden verband houden met de groote rol, die Rotterdam als transito-haven speelt, zagen die bronnen nagenoeg opdrogen en vragen angstig, wanneer het einde van den oorlog weder leven in hun bedrijf zal brengen.

Nog in een ander opzicht heeft Rotterdam groote moeilijkheden ondervonden, die ook alweer verband hielden met de eigenaardige internationale positie, welke de stad op handelsgebied inneemt en waardoor zij in sommige opzichten zoo sterk afsteekt bij het vóór alles „koloniale” Amsterdam.

Sedert meer dan twintig jaren is Rotterdam de groote markt geworden voor de grondstoffen der margarine- en zeepindustrie,

grondstoffen, die van uit alle deelen van de wereld komen, doch voor zoover het animale vetten en katoenzaadolie betreft, hoofdzakelijk uit de Vereenigde Staten van Noord-Amerika. Daartoe hebben verschillende omstandigheden medegewerkt, niet het minst het bestaan van de directe scheepvaartverbinding en de gelukkige situatie van Rotterdam ten opzichte van de grootste industrieën op dit gebied, zoowel hier te lande als in het achterland. De groote Amerikaansche exporteurs van die grondstoffen en van de vele andere nevenartikelen der packing-industrie hebben te Rotterdam verkoopkantoren gevestigd, die ook zeer vaak hunne werkzaamheden tot Duitschland uitstrekken. Tal van andere grondstoffen, die na een bewerking te hebben ondergaan in de margarine-industrie worden gebruikt, vinden haar weg naar Rotterdam, vanwaar ze naar de olieslagerijen worden geëxpedieerd ter extractie der oliën, die wederom in de margarine of zeepindustrie aangewend worden.

Wanneer men nu in aanmerking neemt, dat van alle artikelen, die de geallieerden wel aan Duitschland zouden willen onthouden, vet in iederen vorm de eerste rol speelt, dan kan men begrijpen, hoe Rotterdam en zijn vethandel in de verdrukking kwamen en hoe moeilijk het werd voor de N.O.T. zorg te dragen dat gehouden werd, waartoe zij zich verbonden had en anderzijds handel en industrie niet te zeer werden gefnuikt. Daarbij kwam nog dat vooral in den beginne, zoowel de door de Engelsche Regeering opgemaakte contrabandelijsten als de mededeelingen van de N.O.T. duidelijk blijken gaven niet van vaklieden te stammen, hoewel zij van vindingrijkheid zeker niet ontbloot waren.

Het is hier niet de plaats en het is nu ook nog niet de tijd om op al deze kwesties diep in te gaan — een bestuurslid van de N.O.T. zou dit ook niet passen — maar zooveel is zeker, dat het met veel goeden wil van alle kanten gelukt is steeds nog grondstoffen voor onze margarine-industrie te Rotterdam aan te voeren, al vertoont dan ook de handel in die artikelen een geheel ander beeld dan het normale.

Nog veel onnatuurlijker en verwrongener ziet de Rotterdamsche graanmarkt er uit, om van de koffiemarkt maar niet te spreken. Er is in dezen oorlogstijd door de beperking van onzen invoer tot datgene wat ons land voor eigen gebruik noodig heeft en

door de daarmede verband houdende contrôle op den aanvoer en de middelen van aanvoer zooveel uit zijn voegen geraakt, dat schier in geen enkel artikel de marktverhoudingen normaal zijn gebleven. Naast de reële sinds lang gevestigde handelaren heeft zich zeer ten nadeele van dezen een categorie van gelegenhedskooplieden gevormd, uit allerlei klassen voortgekomen, van allerlei nationaliteit en veelal zonder eenige vakkennis, welke met een minimum geweten bezwaard eenvoudig munt trachtten te slaan uit de omstandigheid dat voor dit of dat artikel aan deze of gene zijde van de grens oneindig veel meer werd betaald dan hier te lande. Ten opzichte van tal van vrije artikelen, d.w.z. artikelen, waarop geen embargo lag, noch vanwege de N.O.T. noch door een uitvoerverbod, was dit nu wel jammer, omdat de reële geregelde handel er last van ondervond, maar ten slotte werd het gelag betaald door den buitenlandschen koper, die, als gevolg van het in de markt komen van een onevenredig groot aantal koopers, den daardoor opgedreven prijs moest betalen.

Veel erger was het, dat deze oorlogshandelaren zich niet beperkten tot de vrije artikelen, maar op allerlei slinksche wegen zich wisten meester te maken van die goederen, welke om de een of andere der bovengenoemde redenen niet uitgevoerd *mochten* worden en de op zulke goederen uit den aard der zaak veel hogere winsten niet wilden laten loopen. Van dat systeem was het gevolg opzettelijke verbreking, zij 't dan ook in de vierde of vijfde hand, van contractueele verplichtingen tegenover de N.O.T. aangegaan en door deze tegenover een buitenlandsche regeering gegarandeerd, of smokkelarij op groote schaal.

Wanneer wij ons ergeren over den druk op onzen handel uitgeoefend, over de contrôle waaraan onze invoeren zijn onderworpen, dan moeten wij niet vergeten, dat onze reële kooplieden en fabrikanten dien druk en die contrôle minder zouden hebben ondervonden, wanneer deze onverantwoordelijke bende handelaren van gering allooi niet had bestaan, waaronder vooral de goede naam van Rotterdam onverdiend zeer heeft geleden.

De tooneeltjes, welke zich in enkele onzer groote koffiehuisen of daarvoor hebben afgespeeld, de wonderlijke advertentiën in de dagbladen, de overstrooming onzer hotels door buitenlanders, met reputatiën *welke zij meebrachten omdat men er bij hen thuis niet van gediend was*, dat alles zal nog lang in het geheugen blijven.

Het zou dwaasheid zijn te ontkennen, dat in sommige kringen van handel en industrie groote winsten zijn gemaakt, o.a. door belangrijke prijsstijging van bijna alle waren, de groote stapelartikelen in de eerste plaats, waardoor eveneens de reële handel vanzelf moest profiteeren, maar wat Rotterdam betreft moet men toch niet generaliseeren en niet vergeten, dat de inkrimping van ons havenverkeer een zeer ongunstigen invloed op het totale resultaat over 1915 heeft uitgeoefend.

Op bankgebied is dit zeer goed te bespeuren geweest, al gaf de vestiging van tal van Belgische refugiés hier ter stede nog al wat te doen. Meer dan anderen was schrijver dezes intusschen in de gelegenheid een parallel te trekken en duidelijk viel te constateeren, dat de toename van en de levendigheid in zaken te Amsterdam grooter was dan te Rotterdam.

Allerwegen echter openbaarde zich in 1915 een toenemende ruimte van geld, een overvloed van beschikbaar kapitaal, waarvoor plaatsing werd gezocht. De redenen hiervoor moeten wel worden gezocht eenerzijds in de gedeeltelijk verbroken relatiën met het oorlogvoerende buitenland, de inkrimping van tal van zaken en het terugkeeren van de daarin gewoonlijk opereerende kapitalen naar de eigenaars, anderzijds in de hooge opbrengst van de producten en fabricaten van eigen bodem, waarbij niet uit het oog moet worden verloren, dat er op de geldmarkt geen beroep door het buitenland werd gedaan. De talrijke binnenlandsche emissiën, veelal ten behoeve onzer inheemsche industrieën, voor scheepvaart, spoorwegen of gemeentelijke behoeften, last not least voor den Staat en de Koloniën, die te zamen alleen niet minder dan f 337.500.000,— uit de markt namen, waren veelal slechts verplaatsingen van kapitaal en verzwakten de geldmarkt niet. Onze geregelde nationale besparing, vermeerderd met de gemaakte winsten, kon gemakkelijk in de behoefte voorzien.

De effectenspeculatie, die in 1914 zoodanig in het nauw was gebracht door de sterke koersdaling in nagenoeg alle buitenlandse en vele binnenlandsche waarden en toen door de Beurswet staande was gehouden, kon zich vrijwel volledig herstellen, waartoe de opwaartsche beweging der voor ons land nog van te groote beteekenis zijnde New-Yorksche beurs ongetwijfeld het hare bijdroeg. Ware het niet dat buitenlandsche staatsfondsen

nog op een peil ver beneden het normale zich bewogen, er zou geen bezwaar behooren te bestaan de Beurswet ter zijde te stellen en den handel weder geheel vrij te laten.

Zoolang de oorlog duurt zal men daartoe wijselijk wel niet overgaan, want er is toch maar betrekkelijk weinig voor noodig om wat er nu weer zoo gezond uitziet in een nieuw ziekteproces te doen terugvallen.

Hoever wij ook hier in Holland nog van gewone toestanden verwijderd zijn, spreekt zich het duidelijkste uit in den staat der Nederlandsche Bank en den loop der wisselkoersen, en met een kleine beschouwing daarover wenschen wij dit korte overzicht van een moeilijk en een buitengewoon jaar te besluiten.

De eerste weekstaat door onze circulatiebank in 1915 gepubliceerd liet zien, dat de metaalvoorraad 219 miljoen beliep, waartegen de Bank op de nieuwe basis van 20% metaaldekking 1096 miljoen bankbiljetten kon uitgeven, terwijl zij inderdaad slechts 525 miljoen had uitgegeven. De weekstaat van 31 December, de laatste voor het afdrukken van dit stukje, geeft een metaalvoorraad aan van 435 miljoen en een circulatie van 610 miljoen bankbiljetten, ergo een bevoegdheid tot uitgifte van nog 1564 miljoen. Deze groote goudvermeerdering vindt haar oorzaak natuurlijk in de omstandigheid dat alle wisselkoersen te onzen gunste waren, waardoor het toevloeiën van goud, zoo wij in normale omstandigheden hadden verkeerd en er niet overal uitvoerverboden van goud hadden bestaan, zoolang had moeten duren, totdat de wisselkoersen weer op een normaal peil waren teruggekeerd. Thans hebben wij hoofdzakelijk de goudvermeerdering te danken aan invoeren uit Duitschland en Oostenrijk, waar men, zelve in het bezit van zeer voldoende goudvoorraden, daardoor een dam trachtte op te werpen tegen het al te hoog stijgen van den wisselkoers op Nederland. Eerst in de laatste maanden des jaars kwamen hier ook vrij belangrijke hoeveelheden goud direct uit Londen aan en trachtte men ook goud uit Amerika te importeeren, waartegen evenwel van Engelsche zijde bezwaar werd gemaakt.

Wat nu de wisselkoersen aangaat, zoo is het te begrijpen dat, waar de Duitsche export stil is gelegd door den maatregel van Engeland om geen goederen van Duitschen oorsprong ter verscheping over zee toe te laten, waar de groote saldi, die Duitschland van Engeland tegoed heeft, niet disponibel zijn en de landen

over zee moeilijk te bereiken, terwijl daartegenover Duitschland voortgaat overal in de wereld datgene te koop en waaraan het behoefte heeft, de wisselkoersen op het buitenland in Duitschland tot een waanzinnige hoogte stijgen. Echter beteekent dit toch voor Duitschland niet meer dan een prijsstijging van de waren in het buitenland aangekocht. Het is volkomen hetzelfde, of men voor een half Kilo koffie 40 centen betaalt en die 40 centen met 68 Pfg. moet betalen dan wel of men koffie koopt tegen 30 cts. en daarvoor eveneens 68 Pfg. moet neerleggen. De stijging van den wisselkoers plus de stijging van den prijs zijn onaangenaam en duur, maar het is dwaasheid in de daling van den wisselkoers hier te lande op Duitschland de voorbode van een naderend staatsbankroet aan gene zijde der grenzen te zien. Zooiets zou zich op geheel andere wijze uitspreken, niet in den wisselkoers allereerst.

Trouwens, ook de wisselkoers op Engeland is gedaald, zooals die op Frankrijk en Rusland en nu ook op New-York. Al die landen staan er wat betreft hunne internationale verrekening niet zoo ongelukkig voor als de middenrijken, hebben nog steeds, behalve Rusland dan, gelegenheid tot exporteeren. Toch blijkt dat zij aan ons meer te betalen hebben dan wij aan hen en ook dat zij geen internationale ruilmiddelen in goud kunnen of willen beschikbaar stellen ter verevening van de betalingsbalans.

De loop der wisselkoersen is hoogst eigenaardig geweest, gelijk uit het volgende lijstje blijkt:

	1 Jan.	1 April.	1 Juli.	5 Aug.	3 Sept.	1 Oct.	31 Dec.
Londen	12.—	12.20	11.95 ¹ / ₂			11.55	10.79
Berlijn	54.22 ¹ / ₂	51.95	50.60			50.50	42.35
Parijs	47.80	47.72 ¹ / ₂	44.20			42.60	38.75
New-York	247.—	254.—	249.50	246.—	252.50	243.—	227.50

Er blijkt hier wel uit, dat de koersen zich voortdurend gunstiger voor ons land stelden. Dit kan niet alléén het resultaat zijn van een surplus aan uitvoer boven invoer maar is voorzeker ook toe te schrijven aan meerdere stabiliteit onzer valuta boven die in de oorlogvoerende landen, waardoor de internationale verrekening bij voorkeur over Nederland plaats vond, en aan het vormen van een groot Nederlandsch tegoed in het geheele buitenland. De Nederlander is een kalm zakenman en verkoopt niet gaarne met verlies. Vandaar dat groote saldi werden aangehouden, toen de

wisselkoersen daalden en dat die saldi bij de verdere daling grooter werden, ook omdat de Nederlander speculatief is aangelegd en het voor eene goede speculatie hield op den terugkeer van normale verhoudingen te wachten.

Men heeft hier te lande altijd geld verdiend door die kalmte; op dit oogenblik heeft Nederland dus zeker een reusachtig tegoed in het buitenland. Van tijd tot tijd, bij verdere daling van dezen koers, vraagt men zich wel eens af, of er dan nooit een einde aan die daling komt, maar ten slotte wint het Hollandsche flegma het en komt men tot de overtuiging, dat de dislocatie toch alleen het gevolg is van het stopzetten van het internationaal verkeer en dat „alles zal reg kom"! Van de „Boeren", d.w.z. van de Zuid-Afrikaansche boeren, is noch naar den geest noch naar de letter veel over, maar dit kernachtige gezegde kan als een erfenis ons best te stade komen en wanneer een verstandige Regeering ons verder buiten den algemeenen moord kan houden, dan zal dit een bewijs te meer zijn voor de stelling, dat een koel hoofd helaas beter is dan een warm hart.

VOET VAN DEN STADHUISTOREN NAAR EEN ETS VAN AART BIJ

BEKNOPT OVERZICHT VAN DE VOORNAAMSTE
OPENBARE WERKEN IN 1915
DOOR L. W. H. VAN DIJK, CIV.-ING.

Een ieder, die in de laatste maanden van het jaar langs den Coolsingel ging, zal getroffen zijn door een bouwwerk van gigantische afmeting en bijzonderen vorm, dat aan de oostzijde van dien weg is verrezen. Massaal, maar grauw en somber, een oogenblik herinnerend aan een burchtruïne uit vroeger tijden, verheffen zich daar 25 Meter boven de straat vier pooten met steunberen, gereed om den last van den later te bouwen toren van het toekomstige raadhuis op te nemen. Met het daartusschen aangebrachte koepeldak vormen zij de centrale hal van het gebouw. Het is een heel stuk werk, dat in 1915 is voltooid, want ook de geheele kelderverdieping kwam gereed. Met den verderen bovenbouw van het stadhuis werd aangevangen.

Als blijk van belangstelling in dit ondernemen verklaarde H. M. Koningin Wilhelmina zich bereid den eersten steen te leggen; de plechtigheid had plaats op den 15en Juli in tegenwoordigheid van Z. K. H. Prins Hendrik der Nederlanden, meerdere leden van het Ministerie, den Gemeenteraad, verschillende hoogwaardigheidsbekleeders en ten aanschouwe van een talrijk opgekomen publiek. Het was een symbolische handeling, welke onder de tegenwoordige tijdsomstandigheden een bijzondere beteekenis had, omdat er uit sprak het vertrouwen in de toekomst van de gemeente.

Dit vertrouwen kwam in den loop van het jaar ook in verschillende raadsbesluiten tot uiting. Want niettegenstaande het economische leven nog steeds door den Europeeschen oorlog aan klemmende banden is gelegd, werd besloten zoowel de onteigening voor den verbindingsweg tusschen de Coolvest en den Goudschesingel bij de Jonkerfransstraat, als die voor de perceelen rondom den Kralingschen Plas, waarvan de onderhandelingen met de betrokken eigenaren in 1914 waren opgeschort, voort te zetten. Ook de uitvoering van het raadsbesluit van 30 Dec. 1912 inzake den bouw van een centrale bibliotheek werd wederom ter hand genomen. Als meest sprekend bewijs van geloof aan nieuwen bloei voor onze havenstad mag echter gelden de aanneming door den gemeenteraad in zijne vergadering van

22 Juli 1915 van de voorstellen tot onteigening van nagenoeg alle gronden langs den noordwestelijken oever van het eiland IJsselmonde, teneinde verzekerd te zijn successievelijk uitvoering te kunnen geven aan het aldaar ontworpen havencomplex. Deze onteigening zal niet minder omvatten dan een oppervlakte van ruim 1500 H.A. De beslissing werd genomen met 30 tegen 9 stemmen.

Intusschen bleef het in 1915 niet bij deze havenuitbreiding op papier. Ook daden kunnen getuigen, dat men niet bij de pakken neerzat. Met voortvarendheid werd gewerkt aan de voltooiing van het havencomplex ten westen van Delfshaven. De oevers van de Lekhaven werden over een verdere lengte van 1500 M. van kaaimuur voorzien, terwijl voor de daarachter gelegen terreinen gereedelijk huurders werden gevonden. De gronden langs den westelijken oever van de IJselhaven neemt de gemeente in eigen exploitatie. Tot dat doel werden aldaar twee ijzeren loodsen gebouwd ter oppervlakte van tezamen 9500 M².

Ook het uitbaggeren van de Waalhaven werd voortgezet, zoodat het gedeelte met een diepte van 8,5 Meter van 83 H.A. tot 105 H.A. werd vergroot. Aan de westzijde werd een kadeterrein aan de N. V. C. Swarttouw's Stuwadoors Maatschappij in huur uitgegeven.

Bij de opsomming van deze voor de haven zoo belangrijke feiten mag zeker niet achterwege blijven de vermelding, dat de Regeering bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal een wetsontwerp heeft ingediend tot verdere verbetering van den waterweg van Rotterdam naar Zee, waarbij de bedoeling voorziet eerlang een vaargeul te verkrijgen van 11¹/₂ M. en later zelfs van 12¹/₂ M. diepte beneden hoog water.

Ten aanzien van de stadsuitbreiding werden eveneens belangrijke beslissingen genomen. Het uitbreidingsplan van het noordwestelijk en noordelijk stadsgedeelte werd, onder intrekking van het in 1906 aangenomen plan van aanleg, opnieuw en thans ingrijpend gewijzigd vastgesteld. Buiten het plan werd gehouden de strook ten zuiden van de Ceintuurbaan tusschen de Rotterdamsche Schie en de Rotte, teneinde vrij te blijven ten aanzien van het aldaar ontworpen kanaal. In den polder Blijdorp is een parkaanleg gedacht over een oppervlakte van 13,5 H.A., terwijl nagenoeg 4 H.A. zijn gereserveerd voor sportvelden.

Ook de wijze van aanleg op de terreinen ten zuidoosten der Algemeene begraafplaats Crooswijk werd aan de goedkeuring van den gemeenteraad onderworpen.

Door de bezwaren verbonden aan het verkrijgen van geld op langen termijn bleef echter de uitbreiding van de bebouwing ver beneden de normale. Weliswaar kwam hierin verbetering, nadat op 25 Maart in beginsel besloten was tot het verstrekken van gemeentewege van hypotheek ten behoeve van de bouwnijverheid, in het algemeen tot een bedrag van 70 0/0 van de waarde en tegen betaling van eene rente van 5¹/₂ 0/0, doch de invloed ondervonden van de prijsstijging van verschillende bouwmaterialen en van de schaarschte van de heipalen aan het einde van het jaar kon daarmee natuurlijk niet worden opgeheven.

Intusschen kwamen meerdere aanvragen in tot medewerking voor straataanleg op particuliere terreinen, als wilde men tijdig klaar zijn bij het aanbreken van beter tijden.

Zoo werden overeenkomsten getroffen met de eigenaren van de perceelen tusschen de Middellandstraat, de Burgemeester Meineszlaan en den Beukelsdijk, alwaar, na storting van de noodige gelden, de straatbanen werden aangereden. Gelijkertijd werd van gemeentewege de Heemraadssingel tot den Beukelsdijk doorgetrokken.

Aan den Oudedijk werd voor rekening van particulieren een straat aangelegd ten oosten van de Jeruzalemstraat, terwijl op den Linker Maasoever aan vier eigenaren medewerking tot straataanleg werd verleend. Op de terreinen van den Heer J. van den Hengel aan den Boergoenschevliet, den Heer Ph. Schmidt aan den Dordtschestraatweg en de Maatschappij „de Elf Provinciën” in den polder West Varkenoord werd reeds met het ophoogen der straatbanen aangevangen.

Door de gemeente werd overgegaan tot den aanleg van de buitenplaats Rozenburg aan den Oudedijk tot villapark. Het vroeger aangenomen plan is belangrijk gewijzigd, opdat zooveel mogelijk geboomte gespaard kan worden en ook de beide speelweiden intact kunnen blijven.

De groote uitbreiding van de bebouwing, welke in de naaste toekomst in het westen der stad is te verwachten, maakte het noodig voorzieningen te treffen in den afvoer van de rioolstoffen. Met het oog hierop werd besloten tot de vorming van een nieuw

bemalingsdistrict, ter grootte van ongeveer 222 H.A., dat zich uitstrekt van den Westzeedijk tot ten noorden van de ceintuurbaan; aan de westzijde begrensd door de Havenstraat en de Delfhavensche Schie, aan de oostzijde door den Pieter de Hoochweg, den Heemraadssingel, de Middellandstraat, de Henegouwerlaan, den Essenburgsingel en de Ceintuurbaan. Op het Heemraadsplein zal een gemaal worden gebouwd, vanwaar drie electrisch aangedreven centrifugaalpompen met eene capaciteit van tezamen 100 M³. per minuut de rioolstoffen door een 1800 Meter lange persbuis naar de rivier zullen afvoeren. De uitbesteding van den onderbouw van het gemaal had nog in December plaats.

Voor de bemaling van de bouwterreinen in den polder Spangen werd een rioolgemeal opgericht nabij het kruispunt van den havenspoorweg met Schieland's Hoogen Zeedijk. Een pomp met een waterverplaatsing van 20 M³. per minuut zal eene totale oppervlakte van 63 H.A. bemalen. Met den polder Spangen werd voor de ontpoldering van deze ten zuiden van de spoorbaan gelegen gronden een overeenkomst gesloten.

Ten einde geheel vrij te zijn in den aanleg van wegen en afritten langs en tegen Schieland's Hoogen Zeedijk, werd eene regeling getroffen met het Hoogheemraadschap van Schieland, waarbij alle rechten werden aangekocht op het deel van den Hoogen Zeedijk tusschen de Noordschans bij Delfshaven en het z.g. Roode Hek onder Schiedam.

Voorts werd door den gemeenteraad een crediet van f 425,000 beschikbaar gesteld voor den bouw van een hoog gelegen brug over de Delfhavensche Schie aan het einde van de Matheneserlaan. Deze brug ontworpen op eene breedte van 16 M. en met eene lengte tusschen de landhoofden van 85 Meter zal een nieuwe kortere verbinding geven naar de terreinen in den polder Spangen. Voorloopig voorziet een pontje in de gemeenschap tusschen beide oevers.

Het in den polder Spangen voor sportdoeleinden gereserveerde terrein werd voor den tijd van 10 jaren met recht van 5 optiejaren verhuurd aan de Rotterdamsche Voetbal- en Athletiek-Vereeniging „Sparta”. Van gemeentewege werden daarop 3 voetbalvelden aangelegd; de vereeniging zelve is thans bezig met het oprichten van een groot ontvanggebouw en van verschillen-

L

de uitgestrekte tribunes.

Het verslag zou bezwaarlijk op eenige volledigheid aanspraak kunnen maken, zoo niet een oogenblik aandacht werd gewijd aan verschillende plaatselijke verbeteringen meer in de bebouwde kom van de gemeente en aan enkele verdere bijzonderheden.

Wij denken daarbij allereerst aan de opening van den tunnel onder het spoorwegemplacement bij den Beukelsdijk op 1 Mei en aan de ingebruikneming van de hefbrug over de Schie tusschen Teilingerstraat en Proveniersstraat. Beide werken zijn belangrijke schakels in den verbindingsweg tusschen het westelijk en het noordelijk stadskwartier.

De panden, vallende in de onteigening tusschen de Leuvehaven en het Van Hogendorpsplein zijn thans alle in eigendom der gemeente overgegaan voor een totaal bedrag van f 1.143.885,—. De aldus aangekochte oppervlakte bedraagt 3036 M². Ter besparing van kosten werd het eenige jaren geleden nieuw gebouwde pand van de firma Gerzon uit de onteigening gelicht.

Een gedeelte van de Zevenhuizensteeg werd verkocht aan de Maatschappij tot Exploitatie van het Grand Hotel Coomans, teneinde deze Maatschappij in de gelegenheid te stellen uitvoering te geven aan hare plannen tot verbouwing en vergrooting van het hotel.

In de Hoofdsteege werd houtbestrating aangebracht.

Het voor de Hoogere Burgerschool aan den 's Gravendijkwal opgerichte monument ter nagedachtenis aan den beroemden scheikundige Van 't Hoff werd op 17 April onthuld en door de gemeente overgenomen.

De bouw van de nieuwe zeevaartschool aan den Pieter de Hoochweg, waarmede thans is aangevangen, gaf aan verschillende scheepvaartondernemingen aanleiding zich te vereenigen tot aanbieding aan de gemeente van een bedrag van f 20.000,— teneinde daaruit enkele zeer kostbare hulpmiddelen te kunnen aanschaffen, die voor het onderwijs van belang zijn.

Tegenover de zeevaartschool, dus aan de oostzijde van genoemden weg, werd door de gemeente een terrein verkocht aan het bestuur van de handelshoogeschool voor de stichting van een centraal gebouw voor onderwijs.

De reeds in 1913 bestelde tweede wagenveerboot werd afgeleverd, doch is in verband met het geringe vrachtverkeer onder

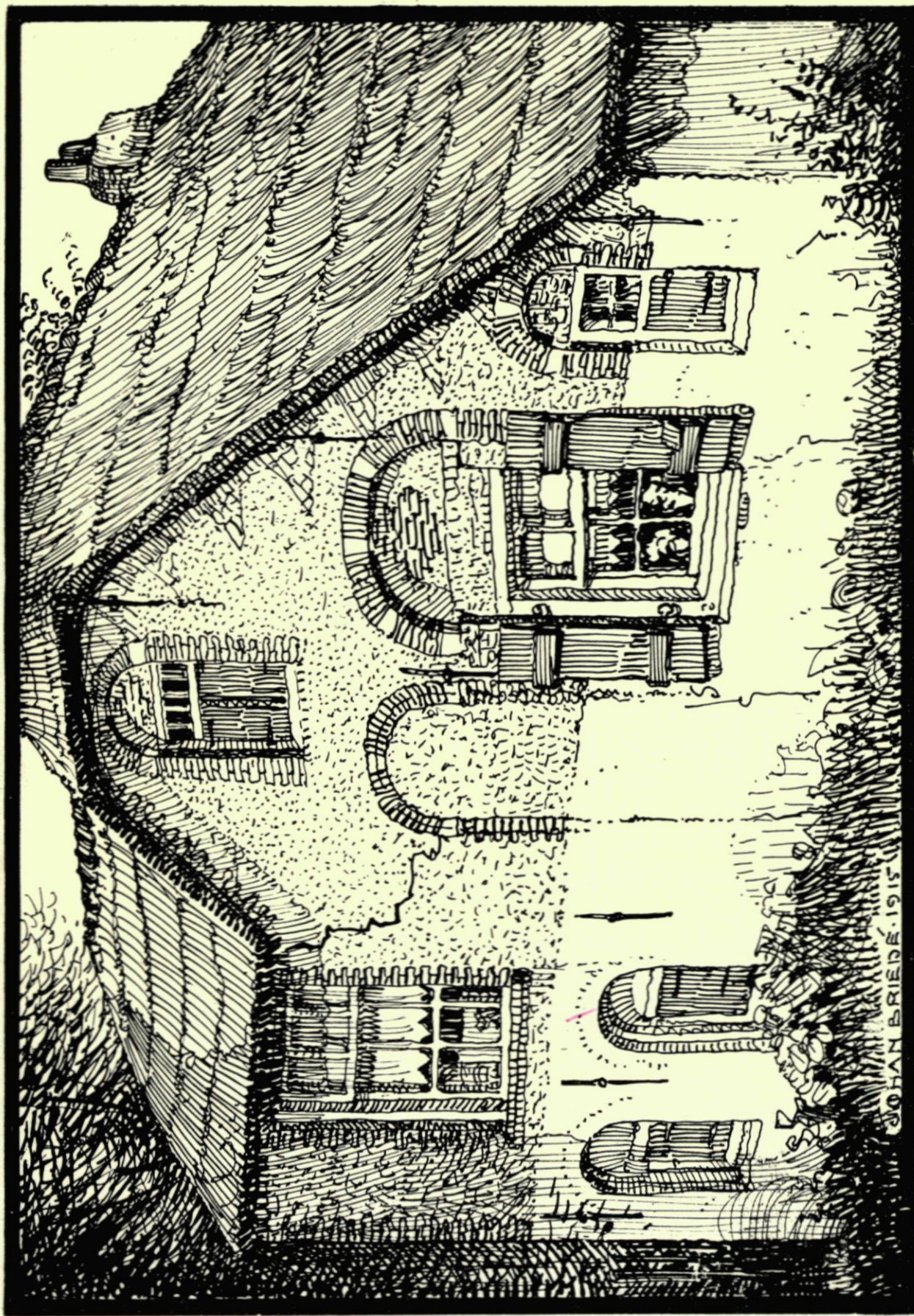
de tegenwoordige tijdsomstandigheden evenals de eerste voorloopig opgelegd.

Aan het einde van het jaar werd nog goedgekeurd de aanleg van een nieuwe tramverbinding tusschen het noordelijk en westelijk stadskwartier en wel van de Bergschelaan naar de Mathe-nesserlaan, gaande over het Van Hogendorpsplein en door de Witte de Withstraat, teneinde het publiek uit beide wijken zoo na mogelijk in het centrum der stad te kunnen brengen.

Ten slotte nog een enkel woord over Hoek van Holland.

De in het vorig verslag uitgesproken verwachting dat, met het oog op het groote hygiënische belang verbonden aan de totstandkoming van een behoorlijke rioleering, de belanghebbenden hunne hooge eischen zouden laten vallen, welke zij oorspronkelijk aan den afstand van straatgedeelten meenden te moeten verbinden, is niet ijdel gebleken. De noodige overeenstemming werd nagenoeg met alle eigenaren verkregen, zoodat in Juni met het leggen van de rioleering werd aangevangen en nog dit jaar den bewoners van Nieuw Hoek van Holland tot aansluiting van hunne panden de gelegenheid kon worden gegeven.

Ten einde op den duur tot een betere strandexploitatie te komen, waardoor de aantrekkelijkheid van Hoek van Holland als zeebadplaats zou kunnen toenemen, werd besloten de verpachting van het strand niet meer zooals vroeger van jaar tot jaar te doen plaats hebben, doch ineens voor den tijd van vijf achtereenvolgende jaren. Enkele houten wandelplankiers werden naar het strand aangelegd, terwijl een particuliere onderneming een ver-verschingsgebouwtje oprichtte.

JOHAN BRIERE 1915

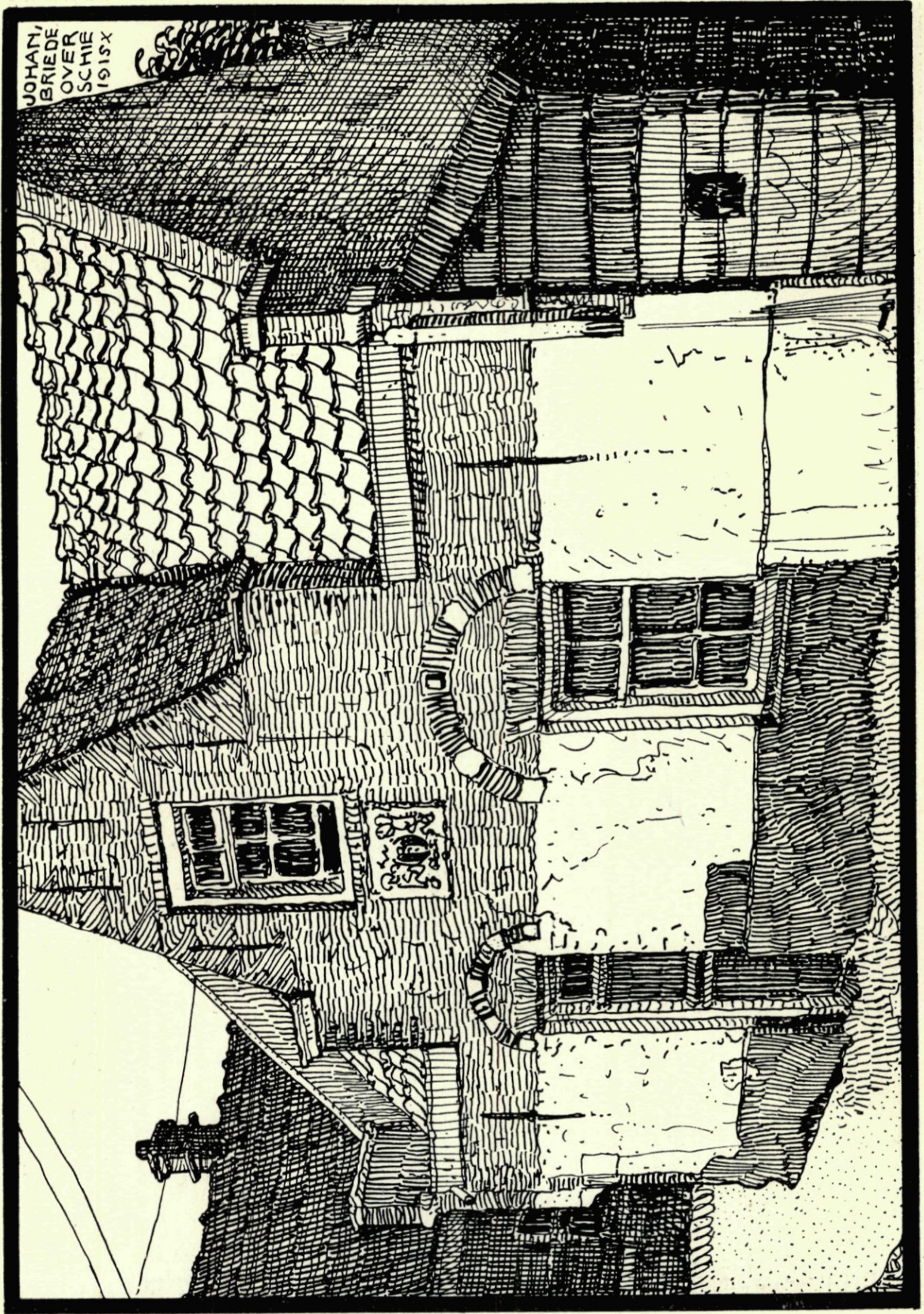
BOERDERIJ VLAGGEMANSKADE 203

DELFSHAVEN, VOORHAVEN 43

DE WIJDESTEEG TE DELFSHAVEN

HET BRUGGEWACHTERSHUIS TE OVERSCHIE

GEVELSTEEN

